

„.... *retúrt vettél, Pannónia...*”

A magyar gazdasági és politikai helyzet elemzése és értékelése

2011. III. negyedév

Készítette: Kéri László és Petschnig Mária Zita

2011. október

Tartalom

I. A politikai történések csomópontjai.....	4
1. Politikai/közéleti viták 2011 nyarán.....	4
1.1. Az első vita – a választási rendszer értelmezéséről.....	4
1.2. Egy másik vita.....	8
1.3. És a harmadik vita folytatása.....	10
2. Nyári csatározások.....	14
2.1. Az Alkotmánybíróság körül.....	14
2.2. Nyári puccskísérelt a munkavállalók ellen.....	18
3. Nyárvégi és szezonnyitó Orbán-beszédek.....	20
II. A gazdasági történések csomópontjai.....	23
1. Árkérdések.....	23
2. Bérkérdések.....	26
3. A magán-nyugdíjpénztári vagyon felhasználása és az államadósság.....	29
4. A 2011. évi költségvetés és korrekciói.....	32
5. Közgazdászok a miniszterelnöknél.....	35
6. Országvédelmi terv.....	36
6.1. A rögzített árfolyamon történő végtörlesztés értékelése.....	42
7. A 2012. évi „országvédelmi költségvetés” tervezete.....	45
7.1. A várt növekedési pálya.....	45
7.2. A 2012. évi törvénytervezet zavarossága.....	49
7.2.1. A transzparencia hiánya.....	49
7.2.2. A bemutatott gazdaságpolitika zavarai.....	50

7.2.3. A költségvetés-készítés zavarossága.....	52
7.2.4. A 2012. évi költségvetés és a Széll Kálmán Terv viszonya.....	54

III. Néhány összegző meglátás.....	58
------------------------------------	----

1. Mottó:

Retúrt vettél/Pannónia/te marha

Retúrt vettél/retúrt az él-/vonalba

Szezon végén/hazamész

És örülj, ha/hazaérsz

Szálinger Balázs: FC Brundisium, ÉS, 2011.aug. 19.

2. Mottó:

„A dramaturgia szabályai szerint ugye ilyenkor kell megérkeznie Lohengrinnek. Még körülbelül egy-másfél éve van rá, hogy megérkezzék. De azért ne valamiféle ezüstpáncélba öltözött álomlovagot képzeljünk el. Inkább józan, higgadt politikust, aki tömegekhez is tud meggyőzően beszélni anélkül, hogy lángot lövellne és ködöt fújna. Majdani híveinek mindenesetre okos ötletek és meggyőző programok sokaságával kellene várniuk, hogy mondanía is legyen kit, ha megjön. Már ha megjön...”

Kószeg Ferenc: A másik járhatatlan? ÉS, aug. 12.

Magyarországon – politikai szempontból - a nyári hónapok szoktak a legcsöndesebb, legnyugodtabb idők lenni. Tavaly ez nem így volt, ám a kivételes zajt mindenekelőtt a közeli választásoknak, a kormányalakulásnak s az új parlament páratlan aktivitási hajlandóságának tudtuk be. Abban viszont nagyon komolyan lehetett reménykedni, hogy 2011 nyara majd visszasimul a megszokott mederbe, s az őszi tartó tíz-tizenkét hét során nem történik semmi olyan különlegesen fontos esemény, aminek következtében továbbra is folytatódna a tavaszi hónapok izgalmi állapota. Egyébként is, a június végén befejeződött hathónapos uniós házigazda-szerep, valamint a tavaszi alkotmányozási láz sikeres lecsillapodása úgyszólván természetes határvonalat húzhatott volna a politikai szükségállapotok befejeződéséhez. Nem így történt. Júliusban, augusztusban kivételesen fontos, a későbbi évek alakulására is nagy hatással bíró közéleti, gazdasági, politikai és társadalmi események sorozatával kellett megismerkednünk, súlyos gondok tömegét újra felfedeznünk. A krónikás legnagyobb gondja éppenséggel az lett, hogy e sűrű időszak százféle eseménye között hogyan teremtsen értelmes, áttekinthető és értelmezhető rendet. Régi szokásainkhoz híven - a világosabb elemzés kedvéért – a leírásban ezúttal is szétválasztjuk egymástól a gazdasági folyamatokat, a szűkebben vett hatalmi politikai folyamatokat, valamint a társadalmi mozgásokat.

I. A politikai történések csomópontjai

1. Politikai/közéleti viták 2011 nyarán

1.1. Az első vita – a választási rendszer értelmezéséről

Alighogy megszabadultunk az uniós közfigyelem kényszereitől, alig egy hét múlva máris elemi erővel lángoltak fel a közéleti viták annak kapcsán, hogy Áder János „kormányzati megbízott” újságírók előtt ismertette a leendő választási rendszer alapelveit. Történt ugyanis, hogy július 9-én, a Fidesz pártelnökségi ülése után Áder újságírók előtt előadta az új választási rendszer lényegét. Mindebből a média a lényegét valóban hamar megértette: egyfordulós és kompenzációs elemeket nélkülöző szisztémát képzel el a Fidesz. Ez pedig azt jelenti, hogy az egyszerű többséget szerző – leendő – győztes aránytalanul nagy többséghez juthatna a következő parlamentben. A 200 fős parlamentet szentírásnak tartva, látszólag a Fidesz előre megkötötte a saját kezét. A részletek iránt tudakolózva az is kiderült, hogy az elképzelés korántsem tekinthető lezártnak. Természetesen azonnal kitört az általános vita, és valamennyi párt, meg az összes választási szakértő elkezdett számolni, aminek a

végeredménye minden esetben ugyanaz lett: a javasolt rendszer a pillanatnyi Fidesz-érdekek hosszabb távon történő bebetonozást segítené elő.

Áder János elmondott javaslataiból valóban lehetségesnek látszott levonni néhány, egészen alapvető következtetést, ami bizonyosnak tűnt: megmarad a vegyes rendszer, de egyfordulóssá válik a szavazás. Tartják a csaknem felére csökkentett parlamenti létszámot, de nagyon is homályban marad az egyéni körzetek leendő létszáma és területe. Egyértelművé lett a határon túliak választási jogosultsága, ám homályban maradt a szavazás mikéntje. S ami a kis pártok számára a legfontosabb: szigorítani kívánják az ajánló szelvények gyűjtési rendjét ahelyett, hogy eltörölnék ezt a – mindenki által bírált – közbenső szűrési kényszert. Nem meglepetés, hogy az ellenzéki pártok legelső reakciója a javaslatok teljes elutasításáról tanúskodott, bár ennek a jelentősége ahhoz képeset, hogy a Fidesz a maga kétharmadával a saját belátása szerint is rendelkezhet...nos, csekélynek tetszett. Mégis, napokon belül kitört az általános egyet nem értés. Az első egy-két hét reakcióit az alábbi csomópontok körül lehet elrendezni:

- Ez a rendszer jelentősen torzítja a választások eredményét, hiszen a leendő győztest megengedhetetlen mértékben túljutalmazza. /NSZ. Júl. 13./
- E javaslat alapján kénytelen lesz a Fidesszel szemben összefogni valamennyi politikai erő, olyanok is, akik között egyébiránt ma még az elemi beszélő viszony sem alakult ki. Ezt a következtetést leginkább Karácsony Gergő, az LMP frakcióvezető-helyettese gondolta végig. S ennek nyomán meg is kezdődött egy olyan vita, melynek következményeiről külön alponban fogunk megemlékezni. /Karácsony, júl. 12./
- Felvetődött az is, hogy a javaslat olyannyira antidemokratikus, és egészében véve is nyíltan diktatórikus jellegű, hogy legjobb lenne a következő választásokat valamennyi demokratikus erőnek bojkottálnia, így legalább Európa tisztább képet kaphatna a felől, hová jutott Magyarország a Fidesz-irányította évek során.../ Révész, júl. 13./
- A javaslat hosszabb távú következménye az lehet, hogy hazánkban is létrejönne az angolszász-típusú, kétpárti váltógazdálkodás, azaz a rendszer logikus folyománya lesz a politikai polarizáció minden egyéb szempontot háttérbe szorító állandósulása. /Tóth Z. júl. 21./
- Voltak, akik megpróbáltak előre tekinteni, s azt mérlegelték, hogy ebből a szisztémából miféle következtetéseket kellene az ellenzéknek levonnia. Lakner Zoltán

pl. úgy látta, hogy ez a rendszer rákényszerítheti az ellenzéki erőket a versenyképes kormányzati alternatívák minél előbbi megformálására. Mivelhogy ennek következtében a leendő választók mindenekelőtt kormányzati elképzeléseket lesznek kénytelenek összemérni egymással. /Lakner, júl. 16./

- A hazai választás-kutatók között akadtak olyanok is, akik világosan felismerték e javaslatban a két háború között domináns politikai berendezkedés alapjait. A húszas években, a bethleni konszolidáció évei során formálódott meg az a politikai modell, amelynek keretei között a domináns párt uralta a parlamentarizmust és minden egyes választás alkalmával képes volt ellenfeleit szétaprózni, periférikus tényezővé tenni. Ebben a szisztémában volt megszokott, hogy a vékonyka többséghez jutó Egységes Párt többnyire a parlamenti helyek elsőprő többségét, kétharmadát, olykor háromnegyedét is képes volt birtokolni. /Hubai, júl.21./
- S nem mellékes körülményként, de még az a gyanú is elkezdett megfogalmazódni, miszerint a Fidesz esetleg előrehozott választásokra készülne.... Lehet, hogy az egész reform rejtett célja nem más, mint az, hogy – ürügyként felhasználva - 2012-ben lehessen rendkívüli választásokat tartani. Akkor, amikor még lehetséges lesz az egyszerű többségi eredményből minősített parlamenti többséget előállítani... /László R. júl. 29./

Talán ez a tömör összegzés is kellően illusztrálja, hogy a július elején megszellőztetett Áder-féle javaslatok tökéletesen elegendőnek bizonyultak a hazai politikai élet teljes körű feltüzeléséhez. A pártok érthető módon érezhették magukat találva, hiszen nem volt nehéz feladat aktuális támogatottságukat lefordítani a lehetséges parlamenti szereplés arányaira. Az elemzők pedig megerősítve érezték magukat abbéli gyanúikban, hogy a Fidesz az őszre várható sarkalatos törvényhozási dömping örvén széleskörűen törekszik arra, hogy egyszer megszerzett kétharmados többségét a későbbi, meglehetősen homályos és változékony időkre is megőrizze. A Fidesz a későbbi hetek során minden lehetőséget megragadott ahhoz, hogy a homályban tartott részletekbe kapaszkodva igyekezzen összezavarni a vele szemben estelegesen összeálló frontokat, s hol ebben, hol abban a kérdésben mutatkozott kompromisszum-késznek.

Augusztusban dobták be az ú.n. német modell alkalmazhatóságát. Ennek az lenne a lényege, hogy az egyéni körzetekben megszerzett mandátumokkal csökkentenék a listán megszerezhető mandátumok számát, vagyis arányosítaná azt a rendszert, amit az egyszerű

többséggel fölényesen nyernének meg. A kisebb pártok szakértői valamennyien támogatták volna ezt a korrekciót, csak éppen a Fidesz nem játszott ebben a játszmában egyértelmű lapokkal, sokáig azt érzékeltette ugyanis, hogy elfogadhatónak tartana egy ilyen jellegű módosítást is. Később azonban nagyon is egyértelművé vált, hogy szerintük szó nem lehet ilyen jellegű kompromisszumról. / NSZ: aug.3./

Szeptember elején, a Fidesz-frakció Hajdúszoboszlón tartott ülése eldöntötte a legfontosabb kérdéseket. Az új választási rendszer egyfordulós lesz és nem lesz benne kompenzációs lista. Ezzel azután a kulcskérdéseket el is döntötték. Bár az nem volt teljesen világos, hogy miért is tartották fontosnak kiszivároztatni annak a belső információnak a tényét, miszerint két olyan személy - akik a szűk körű döntéshozatali mechanizmusban nagyon is fajsúlyosaknak tekinthető politikusok, mint Áder János és Kövér László - egyáltalán nem értettek egyet ezzel a két „újítással”. A magam véleménye az, hogy a kiszivároztatással újabb időt szerettek volna nyerni, s a lehetséges vitapartnerekkel, valamint a többi politikai erővel szemben szerettek volna olyan látszatot kreálni, mintha a választási rendszer jövőjének alapkérdései még nyitottak lennének... Tartottak is a találgatások egészen addig, amíg a tervezett normaszöveg nem látott napvilágot október elején /október 6-án/. Ennek alapján lassan már a legnaivabb várakozók is megérthették, hogy a nyár elején megjelentett előzetes elképzelések nagyon is megalapozottak voltak. Miként a hozzájuk fűzött félelmek is. Két napra rá megjelent egy olyan interjú Áder Jánossal, amelyből már világosan lehetett körvonalazni a végleges megoldást: nagy valószínűséggel az országos listát - amelyről elvileg az arányosság alapján lehetne mandátumot szerezni – fogják kombinálni a kompenzációs kiegészítéssel. /Áder. NSZ. okt. 8./

E sorok írásakor ez lenne a legutolsó, nyilvánosan is tudható variáció: az október 13-ai Népszabadságban meg is jelent egy olyan modell ábrája, amelynek segítségével meglehetősen plasztikusan ki lehet mutatni, hogy mit is jelenthet az, ha a kompenzációs elvet kombinálni fogják az országos listával. A cikk címe is sokat mondó: „*Dupla jutalom a győztesnek*” –, s tényleg erről van szó, mert az egyéni körzetben a győzteseknél már nem hasznosuló szavazatok felkerülhetnek az országos listáról elosztandó mandátumokat kiszámoló megoldások közé... A lapban közölt modellek alapján könnyen belátható, hogy ebben a rendszerben pl. a 2010-es, 53 %-os Fidesz győzelem csaknem 80 %-os mandátum-nyereséget jelenthetne. /NSZ. okt. 13./

Összegzésül mindössze annyit mondhatunk, hogy a három hónapra széthúzott látszatvita nagyon is gyümölcsöző megoldásnak bizonyult. A nyár elején sikerült megrémíteni valamennyi érdekeltet annak kapcsán, hogy meglehetősen egyoldalú, s a Fidesz leendő győzelmét indirekt eszközökkel is elősegítő választási reform készül. A későbbiekben látszat-tárgyalások, semmire sem kötelező alkuk révén fenn lehetett tartani azt a reményt, hogy ezen az egyoldalú rendszeren a későbbiekben még lényegi pontokon lehetséges változásokat elérni. **Mire eljött az október, s elkészült a végleges normaszöveg, addigra egyértelműen kiderült, hogy az eredeti szándékok nagyon is megalapozottak voltak: tényleg olyan választási rendszer készül, amely a Fidessel szembeni konkurens pártok mindegyikének érdekeit/esélyeit minimalizálni kívánja.** A végső szó, persze a parlamenté. Ahol viszont a biztos többség garantált.

Irodalom:

- Kész a fideszes választójog. Nsz. júl. 11.
- Törvényes csalás? 168 óra, júl. 21.
- Lakner Zoltán: Stratégia ludaknak. Nsz. júl. 16.
- Áder János: Stabilitás minden előtt. Heti Válasz, júl. 28.
- László Róbert-int: Soha többé kétharmad? És. júl. 29.
- Ellenzékformáló német modell? Nsz. aug. 3.
- Aránymetszés. HVG. aug. 6.
- Egyfordulós döntés. Nsz. szept. 9.
- Dupla jutalom a nyertesnek. Nsz. okt.13.

1.2. Egy másik vita története

Szinte a választási reformtervezet meghirdetésének másnapján jelent meg Karácsony Gergőnek, az LMP frakcióvezető-helyettesének az az interjúja, mely egészen meglepő politikai indulatokat kavart fel. Ő abból indult ki, hogy az új rendszerben a Fideszt csak akkor lehet megverni, ha az összes ellenzéki párt együtt indulna el „*egy alkotmánykorrekciós szövetség tagjaiként, hogy helyreállítsák a versengő pártrendszer feltételeit*”. /Karácsony, NSZ. júl. 12./ Szándékosan idéztük szó szerint a javaslat lényegét, mert a következő hetekben számosan és számtalanul félreértelmezték ezt az interjút. Némileg megdöbbenő volt az az elsöprő indulat, ahogyan a baloldali, meg a liberális tábor hangadói nekirontottak Karácsony Gergelynek. Mindenekelőtt azt vetették szemére: hogyan is képzelheti egy pillanatra is komolyan vehetőnek Gyurcsány Ferenc és Vona Gábor koalícióját? Hogyan hiheti azt, hogy a Jobbik és a szoc.párt bármiben is együttműködhetne?

A következő egy hónapban tucatnyi felfortyanás, jobb és rosszabb elemzés jelent meg e vita kapcsán. A liberális álláspont egyértelmű volt: fasisztákkal nem tárgyalunk. A baloldal egyéb térfelein némileg árnyaltabbak voltak az álláspontok. Többen felidéztek például a két háború közötti népfrontos tanulságokat, sőt, a háborús koalíciók logikáját is. A jobboldalnak sem nagyon tetszett a javaslat, a Fidesznek főként azért nem, mert úgy látták, hogy ezzel a megoldással Jobbik a kelleténél is erősebb konkurensükké válhatna. Akadtak azonban olyan elemzések is, amelyek Karácsony javára írták azt, hogy

- legalább kimozdította a holtpontról a Fidesz-jövő miatti parttalan siránkozást,
- legalább ráirányította a figyelmet arra, hogy a Fidesszel szemben rendszerszintű összefogásra lesz majdan szükség,
- eme ötlet után talán sokkal könnyebb lesz elfogadtatni a sokszínű demokratikus ellenzék tényleges összefogásának a szükségességét.

Akad a vita végén azonban olyan álláspont is, amely szerint a javaslat egyetlen baja az, hogy túl korán jött. S jobb lenne az egészet úgy felfogni, mint amely ma még túl korán érzékelteti velünk azt, ami a jövőben amúgy is elkerülhetetlen lesz. Érdeemes talán szó szerint is idézni a szerző konklúzióját: „*Karácsony Gergely 2011 júliusában elhangzott javaslatát több kétely, mint megértés fogadta. Ebben a pillanatban képtelenségnek tűnik a fideszes hatalomgyakorlással szembeni lehető legszélesebb összefogás. Csakhogy az*

Orbán-rezsim még nem pompázik teljes szépségében. Csak egy dologban lehetünk biztosak: Orbánnak nagyszabású tervei vannak a magyar társadalom viszonyainak tökéletes felforgatására. Az iramot ő diktálja, és aki nincs vele, annak a legváltozatosabb eszközökkel fűt be a következő években. Senkinek sem hagy levegőt. Ha valaki elérheti, hogy senkinek ne legyen más választása, mint minden egyéb megfontolást félretéve összefogni a rendszer megbuktatásáért, az éppen Orbán Viktor.”
/Tamás Tibor: Lesz ez még rosszabb is. NSZ. aug.9./

A legtöbb megszólaló alapvetően értette félre Karácsony javaslatát. Ő egyáltalán nem kormányzati koalíciót javasolt, hanem egy olyan alkalmi összefogást, amely az alkotmányos versenyhelyzet és az új kormányzás minimumainak elemi helyreállításáért állna össze. S csak ennek nyomán állhatna elő az a helyzet, amikor tényleg ki lehetne írni a valódi választásokat. Vagyis egyszeri, alkalmi összefogásra gondolt, s nem kormányzati együttműködésre.¹

Fontosabb írások e témakörből:

- Karácsony Gergely: Javaslat alkotmányos szövetségre. NSZ. júl. 12.
- Löffler Tibor: A sátán segítségével gyűrni le az ördögöt. MN: júl. 19.
- Debreczeni József: antifasiszta népfront? NSz. Júl. 18.
- Istvánffy András: az ellenzéki összefogás esélyei. NSz. júl. 19.
- Tamás Tibor: Lesz ez még rosszabb is. NSz. aug. 9.

1.3. És a harmadik vita folytatása

A második negyedévről szóló beszámolónkban viszonylag részletesen bemutattuk azt a vitát, amely még április végén kezdődött el a Magyar Narancs c. hetilapban, s azután egyéb orgánumban szétterülve — főként az ÉS hasábjain – csordogált tovább hónapokon

¹ Több mint ironikus ezeket a sorokat tíz év távlatából olvasni. Ma már tudhatjuk, hogy csaknem egy évtizedre lett szükség ahhoz, hogy Karácsony Gergő 2011-es ne csak megértsék, hanem azt is belássák, hogy momentán nincsen más megoldás. A ma még vitatkozók talán el sem hinnék, hogy ez az elképzelés/javaslat TÍZ ÉVVEL ezelőtt látott napvilágot. KL. 2021. 02.14.

keresztül. A vita tárgya a 2014-ben várható helyzet értelmezése volt. Közelebbről, ama feladatoknak a listázása, ízelgetése, amelyek majd a Fideszt leváltó ellenzékre várnak – ha tényleg várnak. (A vitában a legkevesebb figyelmet arra fordították, hogyan is bukkanna meg a Fidesz, mert ezt a ma még meglehetősen plátói tényt szinte készpénznek vették...) A vita dinamikáját az a többé-kevésbé helyes felismerés adta, miszerint a Fidesz által örökül hagyott/hagyandó alkotmányos rend kényszere – beleértve a mostanság megszülető sarkalatos törvényeket is – a jövőendő győztes erőt eleve gyors bukásra ítéli.

Nagyjából három markáns álláspont fogalmazódott meg. Az egyik szerint félre kellene tolni az alkotmányos aggályokat annak érdekében, hogy az egész Fidesz-rendszert egy nagy-nagy népszavazással utólag meg lehessen semmisíteni. A másik szerint ez a pragmatizmus megengedhetetlen, ezért olyan győzelemre lenne szükség, amely utólag alkotmányos engedményekre kényszerítené a jobboldalt. A harmadik megközelítés is ebből az esélyből indul ki, de sokkal kevésbé lenne tekintettel a legyőzött jobboldal igényeire. (Tulajdonképpen semennyire sem...) Legutóbbi elemzésünk során a vita ebbéli állapotát tudtuk rögzíteni, ám a nyáron a diskurzus tovább folyt, sőt - értelemszerűen – feldúsult az itt már bemutatott két vita egyéb szempontjaival is. Bekerültek a figyelembe veendő tényezők közé az időközben megismert választási rendszer kellemetlen következményei, valamint a Karácsony Gergő által felvetett koalíciós kényszerek lehetőségei is.

Így az egész eszmecsere kezdett parttalan méreteket ölteni, talán ez is az oka lehetett annak, hogy az ÉS szerkesztői a nyár végén berekesztették a hozzászólások tengerét. A vitazáró amúgy az egyik álláspont egyoldalú megismérléséből állt, ami nem volt túlzottan méltó az addigi – igazán sokszínűnek mondható – elemzésekhez. (Ez a Majtényi/Miklósi-írás nem más, mint annak az egyoldalú deklarációja: mi győztünk...) A nyári megszólalók közül ugyanis többen is megfogalmaztak nagyon is megszívlelendő gondolatokat, s szerencsére, a későbbiekben ezek a szempontok sem sikkadtak el.

(Egyébiránt ebben a vitában több olyan írás is megjelent, amely külön-külön is betölthette volna az összegző/vitazáró szerepet. Akinek nem volt módjában ezt az irodalmat figyelemmel követnie, annak talán az is elegendő lehet, ha Kőszeg Ferenc nagylélegzetű elemzését nézi át utólag. Ez az írás ugyanis kitér a másik két – korábban megidézett - vita mondanivalójára is, és az ottani tanulságokat beépíti az És-beli diskurzus keretei közé. Nem véletlenül vettük az egyik mottókat éppen ebből az írásból. Kőszeg Ferenc: A másik út járhatatlan? ÉS. aug. 19.)

Összefoglaló helyett ehelyütt néhány olyan meglátásra utalnánk, amelynek nemcsak ezen a nyáron, hanem a későbbiekben is lehet még komolyabb jelentősége.

A vita színvonalasabb résztvevői mind hangsúlyosabban emelték ki annak a fontosságát, hogy a leendő győzelemnek csak akkor lesz érdemi jelentősége, ha a baloldal/vagy más győztes nemcsak a mostani Fidesz-kudarcból tanul, hanem képes lesz meghaladni a korábbi nyolc év szocialista kormányzati bénázásait is. Magyarán: nem lesz elég választást nyerni, hanem az alapvető szakpolitikai kihívások szintjén kell jó előre felkészülni a várható kormányzásra. (Antall Attila, Lengyel László, Szigetvári Viktor stb.)

György Péter még ennél is messzebbre látott, amikor végre azt is megfogalmazta: miért nem lehetséges a hagyományos liberális/jogvédő/jogállami programmal még egyszer többséghez jutni. Az új többséghez elengedhetetlenül szükség lesz a Magyarországon az elmúlt húsz évben kialakult kapitalizmus kritikai analízisére is, s nem lehetséges, hogy ez a kritika megmaradjon a szociális demagógiában utazó populista erők privilégiumának.

A vitában sokadszor megszólaló Szigetvári Viktor – ez ideig legutolsó – összegző megszólalásában pedig a lehetséges hatalmi/politikai következtetéseket is meglehetősen egyértelműséggel vonta le, amikor imígyen fogalmazott: „...az alapoktól kell kezdeni. A feladat a Fidesz által hátrahagyott politikai centrum tartalmi, nyelvi és szerkezeti megformálása és elfoglalása. De, aki erre vállalkozik, annak is nyers hatalmi és politikai logikát kell követnie: bátran élnie kell az erővel és a politikai konfliktusok természetével. Hiszen, ha naivnak bizonyulunk, akkor könnyűnek is találtatunk.” (Szigetvári, okt.6.)

Még egy érdekes adalék: Ez volt az a ritka alkalom, amikor a ballib-tábor vitáinak a jobboldali médiában is komoly nyomait lehetett megtalálni. A Heti Válasz szerkesztői a maguk módján levonták e vita tanulságait, s arra a következtetésre jutottak, hogy a baloldalon zajló zűrzavaros mozgásoknak az lenne az értelme, miszerint Gyurcsány Ferenc olyan olajfakalóció kiépítésén fáradozik, amelynek a végén egy, a Bajnai Gordon-vezette Orbán-ellenes összefogás jöhetne létre. S ebben mindenki megtalálná a maga helyét, az LMP-től egészen az újonnan szerveződő Civil Összefogásig. Ráadásul, egy ilyen jellegű nagykoalíciónak máris elérnek a csápjai a jobboldali kötődésű hazai nagyvállalkozói csoportokhoz is... (Heti Válasz: Olajfaló okt. 6.)

XXXXX

Lehet-e találni valamiféle közös pontot, rendezőelvet az imént körvonalazott három vita mondandóiban? Úgy véljük: igen. Ma már egyértelműen kijelenthető, hogy nagy-nagy erővel megkezdődött a Fidesz-utáni korszakra való intellektuális felkészülés. S véget érni látszik az az időszak, amikor a kétharmad-teremtette bénultság miatt a kormányzati tevékenységgel elégedetlenkedők tehetetlenül és reményt vesztve szemlélték mindazt, ami az országban 2010 májusa óta történt. Egy évvel ezelőtt még a teljes kilátástalanság, az évtizednyi hosszúságra elvesztett remény, a sokoldalú tehetetlenség közös hangulata adta az ilyen típusú elemzések – többnyire ki nem mondott – hátterét. 2011 késő nyarán azonban egészen máshová kerültek az elemzői hangsúlyok. Mindinkább kikristályosodni látszik két alapkérdés:

- Milyen szélességű, mélységű, összetételű koalíció kell ahhoz, hogy a Fidesz egyeduralmi törekvéseit eredményesen lehessen kiegyensúlyozni?
- Mi lehet annak a programnak, kormányzati alternatívának a minimális tartalma, amelyet a Fidesz-évekkel szemben, mint versenyképes kínálatot lehet és kell majd ajánlani?

A magunk csendes kommentárja mindehhez: a következő hónapok belpolitikai lényegét talán éppen az adhatná, ha a Fideszen túli/innen közeleti erők képesek lennének e fenti két kérdéskör összekapcsolására. S a kérdések jelenlegi sorrendjét megfordítanák. Ma ugyanis az a látszat, mintha előbb szeretnék eldönteni a későbbi játékosok körét, mint a leendő játéktrend alapelveit.

Fontosabb írások a harmadik vitához:

- Antall Attila: Stratégiák a baloldali kormányzásért. ÉS. júl. 22.
- Gyekiczky Tamás: Napi jegyzetek. ÉS. aug.5.
- Kószeg Ferenc: A másik út járhatatlan? ÉS. aug.12.
- György Péter: A Rubicon. ÉS. aug. 26.
- Majtényi/Miklósi: Mi a pálya? És. aug. 26.
- Ungváry Rudolf: A bukáshoz vezető hosszú út. NSZ. szept. 17.
- Lengyel László: Döglött ló. Nsz. szept. 17.

- Kis János-interjú.: Orbán nemcsak a szélsőjobbról győzhető le. Magyar narancs, szept. 29.
- Szigetvári Viktor: Ésszel és erővel. Magyar narancs, okt. 6.
- Olajfaló. Heti válasz. okt. 06.

2. Nyári csatározások

2.1. Az Alkotmánybíróság körül

A választások óta eltelt másfél év során az új hatalom, az új közjogi szemlélet kibontakozásának egyik legtanulságosabb metszetét rajzolja ki az a folyamatos, a közvélemény többsége előtt azonban többnyire rejtve maradó küzdelem, amelyet a kormány az AB jellegének megváltoztatása érdekében eddig kifejtett. E küzdelem stációiáról korábbi elemzésekben is rendre megemlékeztünk, s ezt fogjuk tenni az idei nyár kapcsán összegyűlt tapasztalatokkal is. Tisztában vagyunk ugyan azzal, hogy e csatározásnak a következményeivel a hazai közvéleménynek egy egészen elenyésző szeletkéje szokott csak törődni. Kitüntetett figyelmünket az indokolja, hogy a hosszabb távú folyamatok alakulását ez a folyamatos konfliktus sokkal lényegesebben és mélyebben befolyásolja, mint a médiában ezeknél százszorta alaposabban bemutatott politikai/hatalmi ügyek többsége.

Alighogy befejeződött az új alkotmány megszületésének érdekes időszaka, úgyszólván máris megkezdődött a közjogi ütközetek újabb, s talán fontosabb szakasza, a beígért sarkalatos törvényekkel történő rendszer-átalakítás. Ennek kitüntetett epizódja volt az Alkotmánybíróság működési rendjének, hatáskörének, valamint személyi összetételének gyökeres átalakítása. A tavaszt lezáró hírek egyik, nagy figyelmet keltő bejelentése éppen az volt, miszerint július 31-ig új tagokkal – összesen öt új taggal – teljes létszámúvá bővíthet a testület, s ugyanezen időpontig megválasztják az AB új elnökét is. Ám az eddigi eljárással szemben nem a tagok választanak maguk közül elnököt, hanem már az új parlament, a maga kétharmados többségével.

Látszólag egyszerű formai kérdésről lenne ez ügyben szó, ám ez nem így van. Eddig az AB függetlensége, szakmai érinthetlensége többek között abban is kifejeződött, hogy a saját belső szakmai/presztízs és kevésbé átpolitizált szempontjai alapján oldotta meg ezt a kényes emberi feladatot. De megoldotta. Húsz éven keresztül megoldotta. Az új alkotmány értelmében azonban ez a döntés a parlament kompetenciájába került át, ahol másfél éve

egyfolytában a fideszes tömb töretlenül visszaélt a maga létező, minősített többségével. Nem véletlenül terjedt el a médiában előzetesen az a hír, hogy esetleg a parlament azt a Stumpf Istvánt választaná meg az AB leendő elnökének, aki a Fidesz számára – eddigi közéleti előélete szerint – a legmegfelelőbb személyi kombináció lehetne. Igaz, ő alig tíz hónapja lett még csak tagja a testületnek, ráadásul meglehetősen vitatott körülmények közepette, de nem állítható, hogy ez a lépés túlzottan nagy meglepetést okozott volna. (S gondoljunk arra a hosszú sorra, amelynek egyes láncszemeit Polt Pétertől Domonkos Lászlón át, Schmidt Páltól egészen Kövér László hivatalba lépéséig az elmúlt egy év során ilyen ügyekben regisztrálhattunk...) Némi meglepetésre azonban a parlament július negyedikén megerősítette Paczolay Pétert elnöki állásában, pedig őt a legkevésbé sem lehetett eddig politikai megbízottnak tekinteni.

Ezen a ponton a krónikaíró kénytelen néhány mondat erejéig felfüggeszteni az objektivitásra törekvés látszatát. Mivel mind a két személy egykoron tanszéki kollégám volt, ezekben a hónapokban is – többször is – beszélgettem velük négyszemközt az elnökválasztásról. A magam véleménye: Orbán Viktor egy ideig valóban szerette volna, ha az ő szempontjából pillanatnyilag ideális megoldás, Stumpf István lett volna egy évtizedre az új elnök. Később azonban rájött, hogy István kezei között ez az intézmény olyan ellensúlyá válhatna, amit nem feltétlenül tartana kívánatosnak, főleg annak előtte nem, hogy a rendszer egészének teljes strukturális átalakítása végbe menne. S jobb, ha István kívül marad ezen az átalakításon. Paczolay felől viszont biztos lehet, hogy az égvilágon semmiféle hatalmi ambíciója nincs és nem is lesz, ezért az átalakítási periódus idején ő inkább megfelel és kevesebb kockázatot jelent. Egyébiránt István még a legszűkebb körben, szeptember végén sem volt képes leplezni a csalódottságát, mert úgy érezte: Viktor megvezette és cserbenhagyta. (Nem először...és nem utoljára...teszem ezt már én hozzá, akinek meg amúgy is mindegy...)²

A médiában jóval nagyobb port vert fel az öt új bíró személye. (Az ideillő részletekről minden más forrásnál alaposabban számolt be a Magyar Narancs 06.16.-ai elemzése.) Szó, mi szó, a névsor valóban azt sejteti, mintha az alkotmánybíróvá válás nem lenne más, mint a

² Lám-lám, milyen is a politikusi sors. Tíz évvel később, amikor a kézirtot a közzététel kedvéért javítgatom, éppen azt látom a kormányzati tévében, hogy István, most -azaz 2021 februárjában – napi szintű gyakorisággal tér vissza az x-edik Orbán-kormány legszűkebb, döntéshozó köreibé. Szóval: a krónikás se higgye, hogy személyi kérdésekben lehetséges bármiféle végleges megállapítást tenni. Pontosabban szólva: tenni lehet, csak nincsen értelme. KL. 2021. 02. 14.

korábbi – politikai - érdemekért történő hosszú távú fizetség. Nehéz is lenne mindezt vitatni pl. Balsai képviselő esetében... A többiek azonban már sokkal bonyolultabb tantörténeteket képviselnek. (Megint az a gond, hogy részben egykori kollégáimról meg egykori tanítványaimról, nem egy esetben jó barátomról van szó. Nehezen tudom róluk elképzelni, hogy – adott esetekben - mindenféle gátlások nélkül szolgálnának ki bármiféle kormányzati kéréseket/igényeket. Még akkor sem, ha az elmúlt tíz-húsz év során valóban közelebb álltak a Fideszhez, mint bármely más politikai erőhöz. Ettől még lehetnek kitűnően felkészült szakemberek, alkotmányjogászok is.) A tizenöt főre kibővített testületről ezek után csak a legnagyobb képzelőerővel lehet feltételezni, hogy az aktuális kormányzati szándékok, parlamenti döntésekkel szembeni elkeseredett harcosok szerepét fogják alakítani. Ám a mameluk-gyanúkat sem gondolom megalapozott vádaknak.

Még a „régii” – értsd: tíztagú – testület hozta meg a nyár legnagyobb port felvert döntését, amikor színt kellett vallaniuk az új alkotmány értelmében bekövetkező hatáskör-csökkentésük kapcsán megérkezett beadványokról. Július 12-én érkezett el a Nagy Nap, s az AB meglepő döntést produkált. 7:3 arányban elutasította azokat a beadványokat, amelyek szerint alkotmány-ellenesnek kellene tekinteniük az AB új jogkörét, a régihez képest nagymértékben megnyírbált működési rendjét. Még a napi sajtónak is feltűnt az az ellentmondás, miszerint az AB ugyan alapjaiban elutasította a beadványok abbéli igényét, hogy a reá vonatkozó korlátozásokat alkotmány-ellenesnek minősítse, viszont az indoklásokban, meg a különvélemények között nagy-nagy részletességgel fejtették ki abbéli félelmeiket, hogy „a törvényhozó hatalom ilyen mértékű beavatkozása a hatalmi ágak egyensúlyát biztosító rendszerbe az alkotmányos alapjogok súlyos sérelmével jár/járhat...” Vagyis konkrétan nem tartották alkotmányellenesnek az új rendet, általában viszont igen... Kaptak is utána ezért a szaksajtótól hideget, s meleget, eleget.

Az új alkotmánynak, pontosabban mondva, a hatályába lépéséhez fűzött döntéseknek az AB-re nézve akadt még egy nagyon lényeges folyamánya. Mindenki tudhatta, hogy az AB ügyhátraléka kb. 1600 tételből áll; a késedelem évtizednyi hosszúságú idő alatt gyűlt össze. De mi lesz ezekkel az ügyekkel január 1. után, amikor már az új alkotmány szövegének megfelelően kell eljárniuk? A kézenfekvő válasz az, hogy ezeket a beadványokat kidobják a szemétkosárba. Ám ezen ügyek között akadnak olyanok is, amelyeket csak a legutóbbi időkből, már az új kormány áldásos tevékenységének köszönhetően indítottak útjukra a panaszosok. Magyarán, ha az AB arra játszik, hogy a legutóbbi hónapok legkínosabb ügyeit

halasztgassa, akkor jó eséllyel tüntethetőek el az alkotmányos akadályok az Orbán-kormány valamennyi, eddig jogosan vitatott döntéseinek az útjából...!

A probléma jelentőségének, s a következmények fontosságának illusztrálására legjobb, ha szó szerint idézzük az egyik kritikus szerző/pár/ véleményét: „*Úgy néz ki, mintha az Alkotmánybíróság amnesztiát kapott volna a felhalmozott ügghátralékára, pontosabban szólva amnesztiát ad saját magának a felhalmozott ügghátralékra... Az amnesztia terhét az indítványozók és az alkotmányosság viseli: az indítványokat kidobják, a támadott, estenként alkotmányellenes jogszabályok pedig a jogrendszer részei maradnak! A testület nemcsak munkától, hanem a felelősségtől is megszabadul, nem kell a kétharmados kormánytöbbség által elfogadott számos, nyilvánvalóan alkotmányellenes, már megtámadott jogszabályt megsemmisítenie, vagy – ami ugyancsak kínos lenne – azokról kimondani, hogy nem is alkotmányellenesek...*” /Majtényi-Szabó/

S hogy ne csak elméletileg beszéljünk minderről: a tavaly elfogadott médiatörvénnyel szemben a legkülönbözőbb szervezetek az elmúlt egy évben több mint húsz alkotmányossági kifogást adtak be, miként a magánnyugdíjpénztárak államosítása ellen is, nem beszélve a különadók rendszeréről, a büntetés-végrehajtás terén bevezetendő szigorításokról, az önkormányzati adósságok kormányzati intézéséről és a végtörlesztés elleni beadványokról stb. Az elmúlt másfél év valamennyi vitatott, nagyobb port felvert kormányzati döntése meg fogja úszni az alkotmányossági aggályokat.

Így már valóban van értelme annak, hogy szeptember elsejétől a kibővített, tizenöt tagúra kiegészülő AB kezdhette meg a munkáját, egy olyan testület, amelyben az új tagok egyenrangúan döntő tényezők, szavazati joggal rendelkezően kompetensek, akárcsak azok, akik az ügyekkel már hosszú hónapok óta bajlódtak. Naná, hogy az idén már nem lesznek karakteres döntések.... a többiekről meg majd dönt a feledékeny és mindent megoldó IDŐ. (The rest is silence – mondják a Hamlet, a legutolsó szavaiban...)

Fontosabb írások az AB-témaköréhez:

- Bővített változat. Az AB újabb átszabása. MaNcs. 06.16.
- Azért a jog az úr. Paczolay-int. Heti VÁlasz. 07-14
- Dobd vissza kenyérrel. Hogyan látja az AB a jogköre csonkítását? MaNcs. 07.21.
- AB: kimondatlanul kimondva, Nehéz-Posony M. Nsz. 07.23.
- A kettes számú felelős, avagy az AB betlije. Majtényi /Szabó M. D. És. 09.23.
- Ügyek mennek a szemétkosárba. Nsz. 09.28.

2.2. Nyári puccskísérlet a munkavállalók ellen

Igazán ideális időpontban, amikor a magyar dolgozók elsöprő többsége a nyaralását tervezi és/vagy élvezi, július utolsó napjaiban (22-én pénteken délután...) a Nemzetgazdasági Minisztérium honlapjára felkerült az új munkatörvénykönyv szövegének tervezete. Nem állítható, hogy erre a tervezetre nem lett volna szakmai, gazdasági, jogi stb. igény régóta, akár sok éve már. Mégis, a szakszöveget elemi erejű felháborodás, váratlanul kemény ellenállás fogadta, mindenekelőtt a szakszervezeti vezetők oldaláról. Az indulatok legalább két okból érthetőek voltak. Részben azért, mert az eddigi szakszervezeti jogokat nagyon radikálisan korlátozni óhajtják. Részben, mert a munkavállalói lehetőségek egyébként sem rózsás állapotán olyan durvasággal próbálnak változtatni, hogy e javaslatok nyomán az újságoknak/újságíróknak sorozatban a középkori röghöz kötési technikák jutottak eszükbe. Nem kell különösebb jogi szakértelem annak megállapításához, hogy ez a javaslat mindenekelőtt a munkaadói pozíciók aránytalan megerősítését, valamint a munkavállalók eddigi jogainak számottevő korlátozását tartalmazza. Nem véletlen, hogy az augusztus elején megjelent hetilapok mindegyikében éppen e korlátozások számbavétele jelentette a legfontosabb bemutatnivalót. (A Heti Válasz augusztusi összeállításában például 11 pontban gyűjtötte egybe mindazokat a vitapontokat, amelyekről feltételezhető az egyértelmű szigorítási szándék, s ennek következtében modellezhetőek a kialakuló konfliktus-csomópontok.)

A váratlan erejű és szélességű támadásokra a minisztérium, illetőleg a kormányzati megszólalók némi tétovasággal és ennél sokkal határozottabb elhárítással reagáltak. Részben nem győzték hangsúlyozni azt, hogy ez még csak egy belső munkaanyag, egy vázlat, s egyáltalán nem tudni még, hogy ebből mi lesz végül hatályos joganyag. Részben pedig a jobboldali sajtó napokon keresztül járatta le azt az öt szakembert, akiket a törvénykönyv szövegének elkészítése mögött azonosítani tudtak. A munkajogászokról számos elrettentő történetet kezdtek szellőztetni, s ezzel mintegy azt a gyanút terjeszteni, mintha a globalista/kommunista, szakember-álarcba beöltözött belső ellenség aknamunkájáról lenne szó, mindezt persze azért, hogy a kormányt lejáráthassák. (Ezen a ponton sem tudom megállni, hogy le ne írjam röviden: az ötöket természetesen igen jól ismerem, hárman is közeli kollégáim, barátaim voltak/maradtak. Ezért az egyiküket meg is kerestem, és amikor egy egész napon keresztül elmondta az akció dramaturgiáját, akkor abból annyit

mindenképpen megértettem, hogy ennek a kormánynak a jövőben a minimális esélye sem maradt arra, hogy komolyabb kvalitású szakemberek a jövőben részt vegyenek bármiféle kodifikációban, döntési előkészületben, szakértői munkákban. Merthogy cserében nem számíthatnak a legminimálisabb viszont-lojalításra sem.)

Idővel sikerült a kormányzati oldalnak észhez térnie, s belátnia azt, hogy a szenzációs nyár közepi időzítés ellenére sem úszható meg a tervezet védelme érdekében folytatandó némi kommunikációs ütközet. Ennek során már olyan, komolyabban akceptálható szempontok is előkerültek, mint pl. a versenyképesség, a munkaadói kööttségeknek olyan időkben való oldása, amikor a rugalmas alkalmazkodás mindennél fontosabb lehet, a munkahely-teremtés megkönnyítése, a külföldi tőke eredményesebb csábítása stb. Nem véletlen, hogy a hónap végén megszólaltatott Herczog László - a Bajnai-kormány munkaügyi minisztere – a maga interjújában már számos ponton védte, magyarázta, tárgyyszerűen értelmezte a tervezet számos olyan pontját, amelyet az előző hetekben képtelenség lett volna aktuálpolitikai szenvedélyek nélkül elmondani. Az elmulasztott egyeztetésekre azonban mindenképpen sort kellett keríteni, s nagy valószínűséggel erre az időközben elhangzó, esetenként meg is szervezett tüntetés- és sztrájkfenyegetések miatt is időt és energiát kellett fordítani.

A kormányzat eleinte igyekezett úgy tenni, mintha e tárgyalásoknak eleve nem lehetne sok foganatja, s e gesztusokkal utólag is megerősítették azt a kora nyári gyanút, mintha az egész tervezet eleve a kész helyzet elé állítás logikájával készült volna. Talán a tüntetések, talán a várható nemzetközi visszhang, esetleg a belső (érdekes módon, mindenekelőtt: kereszténydemokrata) ellenzéki hangok okán, szeptember közepétől elkezdődött egy látványos kormányzati visszavonulás. Az sem kizárt, hogy Orbán Viktor környezetében talán még az is eszébe jutott valakiknek: nem szerencsés éppen akkor szigorítani a munkavállalók életfeltételein, amikor a következő költségvetés nyomán amúgy is brutális megszorításokat kéne úgy eladni, mintha azok az ország „újjászervezését” jelentenék. Október elején már mind a Figyelő, mind a Heti Válasz arról számolhatott be, hogy az előző hetekben folytatott – többoldalú – tárgyalások nyomán a kormány és a munkaadói oldal igen fontos kérdésekben engedett az eredeti javaslatok szigorából.

S most már csak egyetlen igazi konfliktus-forrás maradt fenn: a kormányzat eltökélt abban, hogy a szakszervezetek egykoron megszerzett jogaiból minél több felszámolódjon; e törekvésében maga mögött tudhatja a munkaadói oldal támogatását is. Szeptemberben többször is kinyilatkozták, miszerint a végéhez közelednének a tárgyalások, sikerült minden

fontos vitás kérdésben egyezsége jutni, s nincs különösebb akadály a annak, hogy a parlament még októberben elfogadhassa az új munkatörvénykönyvet.

Van-e valami általánosabb érvényű tanulsága is e huzavonának? Annyi mindenképpen, hogy a Fidesz-kormány mind gyakrabban ütközik bele a maga által kialakított törvénykezési önkények szükségszerű társadalmi korlátaiba. Ez esetben is úgy vélték, hogy az ideális nyári időzítés, valamint az ellenérdekű felek létezésének figyelmen kívül hagyása együttesen elegendő lehet a puccs-szerű törvénykezéshez. Ám ezúttal számos – előre nem kalkulált jelentőségű - körülmény útját állta a rapid jellegű alrendszer-átalakításnak.

Ez a három hónapos, meglehetősen zavaros történet még a végén akár sikersztorivá is avanzsálhatott volna, ha nem lenne az emberben kellően sokoldalúan felhalmozódott gyanú afelől, hogy a színpad mögött a felek még tartalékolhatnak jó néhány ütésváltásnyi energiát. Mindenesetre a legutolsó hírünk október 14-én az, hogy a tárgyaló felek leginkább az egész törvénycsomag elfogadtatásnak féléves elhalasztásával értenének egyet....

Néhány fontosabb forrás a munkatörvénykönyv-javaslat körüli politikai viták értelmezéséhez:

- Akár eljön egy országos sztrájk ideje is. Borsik János-int. Nsz. 08.01. (ebből nagyon pontosan kiolvasható a szakszervezeti oldal valamennyi követelése)
- Még kér a nép. Figyelő.08.04.
- Örvénykönyv. Befellegzett a munkavállalói jogoknak? Heti Válasz. 08.11.
- Ki zsákmányol? Készül az új munka törvénykönyve. MaNcs. 08.11.
- A jó kormányzás a társadalmi kohézió erősítésén alapszik. Herczog –int. ÉS. 08.26.
- Egyenzubbony helyett rugalmasság. Engedmények a munkavállalók felé. Figyelő, 09.15
- Törvénykönyv puhább kötésben. Heti Válasz. 10.06.

3. Nyárvégi és szezonnyitó Orbán-beszédek

„...Orbán Viktor egyébként rendszeresen tart olyan, nem a napi politikához kötődő beszédeket, mint ez, de ezt a műfajt sokan nem értik, mert szokatlan egy miniszterelnöktől. Politikai ellenfelei pedig nem is akarják másként értelmezni, mint taktikai beszédként...”
Lánczi András - aki mostanság a kormányfő ideológiai jobb keze – volt képes erre a magvas magyarázatra annak kapcsán, hogy azt tudakolták tőle: mit is akart volna mondani Orbán az

idei, július végi tusnádfürdői beszédével. Mi is lenne az értelme annak a nyugati civilizáció elleni kirohanásnak, amit ott megengedett magának? A tudós professzor szerint gond csak velünk, befogadókkal lehet, mert egytől egyig éretlenek vagyunk arra, hogy megértsük a „szokatlan” kormányfői megnyilvánulásokat.

Ami azt illeti a szokatlannak minősíthető beszédekből a nyárvégén bőséges lett a felhozatal. A július 23-ai, tusványosi beszéd és a szeptemberi 12-ei parlamenti szezonnyitó között még jó néhány, nagy port felvert szokatlan, „nem a napi politikához kötődő” – maradjunk akkor e meghatározásnál – beszédet tartott Orbán a legkülönbözőbb közegek számára. Ilyen lett pl. a nagykövetek évi rendes itthoni értekezletén elmondott, de a kétnapos hajdúszoboszlói frakcióülésen kifejtett is szokatlan hangvételűre sikeredhetett. Nem beszélve az évi, rendes - ezúttal rendkívüli – Kötcséről. Az idén volt már ilyen, de ezúttal kettőre is igény termelt. S e második is nélkülözötte a szélesebb nyilvánosságot, csak a kormány közeli média jóvoltából lehetett képünk arról, hogy sem tónusában, sem pedig lényegi mondandójában nem térhetett el ez sem nagyon a többi produkciótól. Mert e nagyívű, „nem a napi politikához kötődő” beszédeknek éppenséggel az adja a pikáns ízt, hogy minden egyes alkalommal nagyon is konkrét politikai szituációkban kezd a kormányfő váratlan történetfilozófiai gondolatmenetek kifejtésébe. Hogy azt ne mondjam: éppen a konkrét problémákban való érdemi állásfoglalások helyett érkeznek rendre ezek a házi sütetű elmélkedések. (Mintha a miniszterelnök eddigi életében túlzottan sok Csehov-darabot nézett volna meg - ott szoktak a főhősök az általuk meg nem oldott problémák ürügyén több száz évet átölelő süketelésekbe kezdeni.)

S mi akik „nem értjük ezt a műfajt”, és azok közé sem tartozunk, akiknek a kormányfő ellenfeleihez történő odaláncoltságunk hiányában sem lenne kötelező pusztán taktikai beszédekként értelmezni e szófolyamokat...szóval, egyszerű halandóként, elemzőként és hírfogyasztóként is képesek vagyunk eltűnődni néhány közös tanulság fölött. Például azon, hogy ki a fene kérhette föl Orbán Viktort Oswald Spengler kilencven évvel ezelőtti, az akkori Európában valóban nagy hatásokat kiváltó gondolatainak váratlan megismétlésére 2011 nyarán?

Hogy jön ide a Nyugat válsága akkor, amikor éppen csak néhány hete tetszett letenni a soros európai elnökség terheit? Avagy ...tán éppen ez a hat hónap érlelte volna meg ezt a parttalan csalódást és kultúrpepszimizmust? És a másik gondunk: Mióta áll édes hazánk hadiállapotban? Mikor támadtak meg ádáz és álnokul sunyi erők minket – magyarokat – oly

titokban, hogy észre sem vettük? Még szerencse, hogy a miniszterelnök résen volt, megvédte a hazát, a nemzetet, a devizaadósokat, a munkát kerülőket és találókat, az adózókat és az adókerülőket – egyszóval mindenkit, mert amilyen bambák vagyunk mi itt észre sem vettük, hogy mindent eldöntő, végső csaták résztvevői, elszenvedői vagyunk.

Valamelyest komolyabbra fordítva, ezen az őszön szinte minden elemzőnek, vezércikkírónak, kommentátornak feltűnt e két tartalmi összetevő. Részben a váratlanul erőteljes Nyugat-ellenesség, részben pedig a militarista szóhasználat kizárólagossá válása. Lehet, hogy e két jelenség között talán nagyon is szerves a kapcsolat, lehet, hogy a harci zaj talán éppen a Nyugattal való, közelgő végső összecsapásunk előjátékából származik. Lehet, de erre azért ne vegyünk mérget. Augusztusban és szeptemberben több tucatnyi elemző, számtalan politikus, sok-sok politológus kísérletezett azzal, hogy eme orbáni beszédek tartalmát és funkcióját megfejtse. (E sorok íróját is megpróbálták több alkalommal ilyen feladatra rábírní. Többnyire azzal tudtam elhárítani ezeket az invitálásokat: nyugi, nyugi, a jövő héten majd mond valami még vadabbat..., s néha igazam is lett.)

Lehet, a megfejtés még egyszerűbb. Orbán Viktor a nyáron ráébredt nagy, kétharmados projektjének eddigi – másfél éves – teljes kudarcára: továbbá arra is, hogy az eddig halogatott, meglehetősen kedvezőtlen döntéseket nem lehet tovább hová passzolni. Lehet, hogy e beszédek nem mások, mint az ő saját, személyes szorongásának a projekciói. S ha már ő szorong, akkor jobb, ha a közönsége is felkészül az elképzelhetetlenül kellemetlen realitások befogadására. (Mert, mi is lehet annál rémesebb, mint ha az ember elveszti öröknek hitt hatalmát?)

Zárásként ide idéznénk a Magyar Narancs meglehetősen szokatlan vezércikkét – egy olyan héten, amikor valamennyi magyar hetilap azzal foglalatzkodott, hogy megfejtse Orbán Viktor Tusnádfürdőn elmondott beszédének értelmét. A vezércikk 2011. július 28-án:

Mondta a Nyugat

Isten halott, mondta Nietzsche,

Nietzsche halott, mondta Isten.

A Nyugat halott, mondta Orbán Viktor.

Néhány írás a beszédekről:

- A miniszterelnöknek nincsenek kész receptjei: Lánczi András-int. Nsz. 07.27.
- Vánca István: Vissza a Szent István-i úton. És. 07.29.
- Borókai Gábor: Mégis itt vagyunk. Heti Válasz, 07.28.
- Beszéd a megszorításokról? Nsz. 07.26.
- Többfrontos harc. Heti Válasz. 09.15.

II. A gazdasági történések csomópontjai

1. Árkérdések

Az elmúlt negyedévben két, merőben különböző jellegű magatartást mutatott fel az Orbán-kormány az árpolitika terén. Egyfelől a cégekre, önkormányzatokra, illetve a jövőre hártva hozott döntéseket (az előző rendszerre jellemző módon), másfelől – erősen leplezve – az árakba beépített adókon keresztül termeltetett a költségvetés számára többletforrásokat, amivel további inflációs púpot képzett.

1. Orbán Viktor ellenzéki szerepkörben többször hangoztatta, hogy a legjobb antiinflációs politika a kormányváltás lenne, mert ők meg tudják akadályozni az árak emelkedését, s ezen alkalmakkor mindannyiszor az árak befagyasztására gondolt. Kormányra kerülve nem is mondott le az elfojtott infláció termelésének e módjáról. A Széll Kálmán terv tartalmazza a rezsiköltségek csökkentésének programját, amit a hatósági árszabályozás kiszélesítésével tudnak elérni. Az energiaárak után az országvédelmi terv szerint az árszabályozást a víz- és csatornadíjakra, valamint a személyszállításra is kiterjesztik.

2. Az adópolitikával termeltetett infláció főbb stációi a következők voltak.

a/ A pénzügyi és a válságadók meghirdetése 2010-ben. A pénzügyi intézkedések az adó egy részét szolgáltatási díjaik növelésével tovább tudták hártani. A mobil-cégek közül a T-mobil és a Telenor májustól, a Vodafon augusztustól emelte a tarifáit, mégpedig a legnépszerűbb szolgáltatások körében, ahol biztos bevételre számíthat. A nagy, válságadókötelezett kereskedelmi cégekről csak közvetett információink van: folyamatosan tolódik el a kereslet a kisebb kereskedelmi egységek felé, amiben az áralakulásnak is szerepe lehet.

b/ A népegészségügyi termékdíjról, mint hamburgeradóról már az elmúlt évben szó volt, bevezetésére azonban csak ez év szeptemberében került sor. Nevét a köznyelvben is változtatták (chips-adóra), hiszen a hamburgert kivették az adóköteles körből, mert Csányi Sándornak sikerült bebizonyítania, hogy a zsíros, húsos ételek nem jelentenek kockázatot az egészségre. Más lobbierdekek nyomán csökkentették az adótételeket az eredeti tervekhez képest az üdítőitaloknál, és mentesítették az adó alól az ömlesztett árukat, ami mindennél jobban bizonyítja, hogy ennél az adófajtnál nem a lakosság egészségének, hanem a költségvetésnek a védelméről van szó. Az adó ma a csokoládéakra, chipsekre, lekvárookra, jégkrémekre, fagyaltokra, levesporokra, energia- és más üdítőitalokra vonatkozik.³ A Semmelweis terv szerint a bevétel az orvosok béremelését szolgálja, ám ez a szál idővel elhalt, és csak annyi maradt meg belőle, hogy az Egészségvédelmi alap forrásait fogja szaporítani.

Az adóval érintettek szerint a terhelésük 12-29 milliárd forint közötti lesz, és főként a hazai kis cégek védtelenek vele szemben. Ki fogja váltani a feketekereskedelem élénkülését, és a termékszerkezet váltását: a só nélküli rágsálni valók, a koffeint mással kiváltó anyagokat tartalmazó termékek fognak majd elterjedni.⁴ A termelők a kereslet visszaesése nyomán 1200-1500 fő elbocsátásának szükségességétől tartottak. A Chio Mo Kft. bejelentette, hogy további fejlesztéseit nem Magyarországra telepíti. A 2011. évi költségvetésben 3 milliárdos, a 2012. évben 20 milliárdos bevételt remélnek ettől az adótól.

2012-től jelentősen, 25 százalékkal emelnék az energiaiitalok, a sós termékek, az előrecsomagolt cukrozott termékek és ételízesítők adóját. Az adóköteles termékek közé kerülnének az alkoholos üdítőitalok és az ízesített sörök. Ez utóbbiak révén további 10 milliárd forint folyhatna be a költségvetésbe. Megemelnék az már eddig is kivetett adót az alacsony gyümölcstartalmú lekvárookra és üdítőitalokra.

³ Az üdítőitalokra literenként 5 forint, az energiaiitalokra literenként 250 forint, az édességek kilójára 100 forint, a snackekre, ételízesítőkre kilónként 200 forint. Erre jön még az áfa és a kereskedelmi árrés. Az olcsóbb termékeknél, amelyeket nagyobb arányban terhelnek, 30-35 százalékos drágulás is lehetséges. 2012. január elsejétől kiterjesztik az adót az édesített sörökre is, és az energiaiitalok kivételével mindenütt jelentős mértékben emelik az alig pár hónapja meghonosított többletterhet.

⁴ Kivédésére a jogszabályokat úgy módosították, hogy azt a termékkört is adókötelessé tették, amely koffeint ugyan nem, de bizonyos mennyiségű taurint tartalmaz.

c/ Július 1-jétől 12 forinttal megnövelték az E 85-ös benzin jövedéki adóját a termelők tiltakozása ellenére. Az emelés után ugyan még mindig olcsóbb ez a benzinfajta a többinél, de mivel a hatásfoka 30 százalékkal gyengébb, az ár-értékarány sérülése forgalomcsökkenést eredményez. Ez nemcsak a kukoricatermelőkre, de az E-85-ös benzinbe befektető kutasokra is kedvezőtlenül hat. A kínálati oldal 20-25 ezer főre tette a döntés által kiváltható foglalkoztatás-csökkenést.

d/ Már júniusban döntöttek a cigaretták jövedéki adójának 2012 végéig tartó 7,3 százalékos, illetve a vágott dohány 28 százalékos emeléséről. Szeptemberben Matolcsy György az ország újjászervezésének felgyorsítására hivatkozva bejelentette, hogy még ebben az évben novembertől 7 százalékkal emelik a dohánytermékek adóját⁵, az alkoholokét 5 százalékkal (az aromás szeszesitalokét 50 %-kal), a szerencsejáték-automatáknál 50 százalékos drágítás lesz⁶, a gázolaj jövedéki adóját pedig 97 forintról 110 forintra növelik⁷. A 2012-es költségvetési törvénytervezet szerint a továbbiakban félévente fogják a dohánytermékek minimumadóját növelni (legközelebb 2012. májusban). Emellett korlátozzák a bespeizolás lehetőségét, az adóváltozás után 30 nappal már csak új adózárjegyes termékek lehetnek a polcokon és a raktárakban. 2011-ben a jövedéki adók növeléséből 10 milliárdos többletbevételt remélnek, 2012-ben 60 milliárdot.

e/ Gyógyszertámogatások csökkentése október 1-től. Cél: a 343 milliárd forintos gyógyszer-támogatás 223 milliárd forintra csökkentése 2013-ig. Szűkül a közgyógyellátásba tartozó gyógyszerek köre, a nagyon drága onkológiai gyógyszerek teljesen kikerülnek a forgalmazásból, csak a kórházakban lehet majd hozzájuk jutni (azoknak meg nem lesz forrásuk megvásárolni).

f/ A környezetvédelmi termékdíjról szóló törvény módosításával háromszoros termékdíj-növelés következne be a ma ismert tervezet szerint a csomagolóanyagoknál (Pet-palackok, üvegek, fémcsomagoló-anyagok, műanyag bevásárlótáskák).

⁵ Ténylegesen a cigaretta minimumadója 8 százalékkal, a fogyasztási dohány minimumadója 11,8 százalékkal nőtt.

⁶ A tételes és nagyon durva játékadó-emelést nem lehet a fogyasztókra tovább hárítani, ezért sokan kénytelenek lesznek a pénznerő automatákat leépíteni. Ahol megmaradnak, ott a havi 900 ezer forint feletti bevétel után is adózni kell 20 százalékkal.

⁷ A kereskedelmi gázolaj árából 19,5 forintot vissza lehet igényelni a szállítmányozó cégeknek.

A 2012. évi költségvetésre készülve többször felmerült a kedvezményes áfa-kör szélesítése, az élelmiszerek áfa-kulcsának visszavágása, ami a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium javaslataként is megfogalmazódott. A kormányzóvivő nem utasította vissza a javaslattevőket, sőt, azzal hitegette, hogy lehetséges a kiszélesítés, illetve az átsorolás, vizsgálják. A mezőgazdasági termelők a várható kb. 250 milliárd forintos kiesés ellensúlyozására érvként a fogyasztás felpörgését hozták fel. A kormányt azonban végül is nem tudták meggyőzni (nagyon helyesen), hiszen a 2012-es költségvetési törvénytervezetben nincs szó semmiféle áfa-mérséklő intézkedésről.

Ugyancsak a 2012-es költségvetés-készítéshez kapcsolódik a kormánynak az az ötlete, hogy a luxusjavaknál 35 százalékos áfakulcsot lehessen érvényesíteni. Ehhez Brüsszel engedélyére van szükség, ami csak abban az esetben érhető el, ha ezzel valamennyi tagállam egyetért. Az egyeztetések több évet is igénybe vehetnek. Brüsszel diplomatikusan egyébként már elutasította a javaslatot.

2. Bérkérdések

Az Orbán-kormány bérpolitikája Orbán Viktor két politikai döntését követi. Egyrészt azt, hogy a nyilvánvaló teljes kudarc ellenére sem alakítják át az egykulcsos személyi jövedelemadó-rendszert⁸, hanem következetesen haladnak tovább annak zsákutcájában. Másrészt a miniszterelnöknek azt a kijelentését kell a jogalkotóknak szem előtt tartaniuk, hogy ő ki fogja kényszeríteni: az új arányos és igazságos adórendszerre való áttérés miatt senkinek se csökkenjen a keresete.

Ennek jegyében született az a döntés, hogy a 300 ezer forint alatti béreknél a kormány határozza meg 2012-től az emelés mértékét, s aki ezt nem tartja be, az nem vehet részt pályázatokon, és semmilyen közpénzben nem részesülhet két évig. Ez a rendelkezés a munkavállalók kb. 80 százalékát érintené. Ám a végrehajtási rendelet ez idő szerint még nem jelent meg, s valószínű nem is fog – mert technikailag kivitelezhetetlen a részletes béremelési előírás. Az előző rendszerben sem lehetett szakmákra, szakágazatokra lebontott bérfejlesztési

⁸ A jobboldali szaktekintélyeket tömörítő Nemzeti Kör állásfoglalása szerint: „az egykulcsos adó eltér az európai konzervativizmus, a szociális piacgazdaság elméleti és gyakorlati örökségétől, a pápai enciklikák üzeneteitől s az egyensúlyi gondokon túlnövő szemléleti zavarokhoz, elbizonytalanodáshoz vezethet.” Népszabadság, 2011. okt. 7. (Solymosi Frigyes, Dobos László, Kádár Béla O'sváth György, Szakály Sándor és még hét akadémikus, egyetemi tanár).

előírást megfogalmazni. Valószínűsíthetően ennek pótlását szolgálják az ősz folyamán, a 2012-es költségvetéshez is kapcsolódóan, megfogalmazott kormányzati javaslatok. Eszerint

- a minimálbért 78.000 forintról 92.000 forintra,
- a garantált minimálbért 94.000 forintról 108.000 forintra emelik,
- a közmunkadíj 57.000 forint, a szakképzett közmunka díja 78.000 forint lesz,
- 202.000 forint feletti bruttó keresetknél a szuperbruttót nem vezetik ki, vagyis belép a 16 százalékos adókulcs mellett a másik is, pontosabban megmarad a 20,32 %-os.

Az adójóváírást teljes egészében kivezetik, és ez a 213.000 forintnál kisebb fizetéseknél nettó keresetsökkenést eredményez a szuperbruttó megszüntetése ellenére is. A minimálbért és a garantált minimálbért pedig azért kellett ilyen nagymértékben, 18, ill. 15 százalékkal növelni, mert a változatlan nettó kereset csak így biztosítható. A minimálbérhez kapcsolódó szociális juttatásoknál azonban ezt az emelést nem hajtják végre (táppénz, gyed, álláskeresési járadék, ez ugyanis kb. 50 milliárdos többletkiadást eredményezne).

A versenyszektorban a minimálbéremelésen kívül a kormány 5 százalékos béremelést ajánl, a közszférában a bérszintek változatlansága mellett csak kompenzáció lesz, mint 2011-ben.

Az adójóváírás kivezetésével nyer a költségvetés, de a szuperbruttó részleges megtartásával veszít. A kettő különbsége 110 milliárd forint nyereség, amit a kormány a cégek és a munkavállalók kompenzálására fog fordítani. Mivel a munkavállalók nettó keresetét 2012-ben az egészségügyi járulék 1 százalékos emelése is mérsékli, a kompenzációnak erre is tekintettel kell lennie. Azok a cégek kaphatnak kompenzációt, amelyek 5 százaléknál nagyobb bérfejlesztést hajtottak végre, s azok a munkavállalók, amelyek a NAV-nak bizonyítják, hogy nincsenek nem adózott jövedelmeik, és az adórendszer változása miatt rosszabbul jártak. Ezek körébe fognak tartozni a havi 500 ezer forint felett keresők is, akiknél a keresetsökkenést a járulékemelés fogja kiváltani.

E szabályok ismertetésekor nem került szóba a korábban bejelentett szabályozás érvénytelenítése (a 300.000 forint alattiak béremelésének kormányzati előírása). A szabályozás 2011 végén többek között még ezért is rendkívül zavaros, de különösen a kompenzáció tisztázatlansága miatt. Az viszont világos, hogy a vállalkozók terhelése

emelkedik – a tb-járulékfizetés alapjának kiszélesítésével is -, ami már rövid távon is foglalkoztatási és/vagy profitabilitási gondokat fog felvetni, s így a növekedés hosszabb távon sem tud gyorsulni – mint azt az egykulcsos adótól bizonyos szakértők (a jegybank stábjá is) várták.

A NAV adatai szerint a keresettel rendelkezők 85 százalékának 250 ezer forint alatt van a havi jövedelme. Ha az e körbe tartozóknál – a kabinet elképzelése szerint – a nettó keresetek valóban nem csökkennek, akkor is kb. 5 százalékos reálkereset/jövedelemesést kell elszenvedniük, hiszen nagyon kevés esély lesz romló üzleti környezetben olyan bruttó bérfeljlesztést végrehajtani, amittől a nettó bérszint is nőhetne. Mindezt a gyerekkedvezményektől eltekintve jeleztük, véleményünk szerint ugyanis a gyerekkedvezmény szociális juttatás, amit nem lehet a reálbérek számításánál figyelembe venni.

A KSH ennek ellenére – korábbi gyakorlatával ellentétben, amikor még tartotta magát a helyes számítási metodikához – negyedévenként számít egy, a gyerekkedvezményeket is figyelembe vevő reálbéradatot. Eszerint 2011. első felében a magyar gazdaságban 4 százalékkal nőttek reálkeresetek, miközben a korrekt számítás alapján csupán 1,1 százalékos emelkedés mutatkozott volna. Ám e reáljövedelmi adat ismeretében még inkább meglepő, hogy a háztartások fogyasztása ugyanezen idő alatt továbbra is csökkent, hiszen szociológiai felmérések szerint 3 százalék felett már érzékelhető a reálkeresetek növekedése. Csakhogy ez esetben a 4 százalékos növekmény rendkívül egyenlőtlenül oszlott el. A nagyobb fogyasztóképességűek – nagyobb családszámuk ellenére sem tudtak emelkedő reáljövedelmet elérni.

A KSH szerint a gyermektelen családokban a reálkereset nem változott, az egy gyermekeseknél 3,9 százalékkal, a kétgyermekeseknél 9,3 százalékkal, a 3 és több gyermekeseknél 17,2 százalékkal nőtt. Ezek az arányok önmagukban is megkérdőjelezzik a hangoztatott elvet, miszerint az egykulcsos szjarendszer a munkával arányosan díjaz. A bér- és a szociálpolitika összekeverésével ugyanis a nettó keresetek a család nagyságától is erősen függnének.

3. A magánnyugdíj-pénztári vagyon felhasználása és az államadósság

A Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő alapba a magán-nyugdíjpénztári vagyonból a 2011. június végi elszámolás szerint 2946 milliárd forint értékű vagyonelem került, ebből 140 milliárd forint készpénz, 1345 milliárd forint állampapír, a többi külföldi és belföldi értékpapír, befektetési jegy. A júliusban tervezettek szerint ennek a felhasználása a következő lett volna:

- 45 % adósságtörlesztés (a Széll Kálmán tervhez fűzött Matolcsy előadás márciusban még 63 % százalékról szolt),
- 8 % a reálhozam kifizetése, ez kb. 230 milliárd forintot jelentett,
- 18 százalék a Nyugdíjbiztosítási alapba megy, vagyis 529 milliárd forint – a 2011-re elfogadott államháztartási törvény szerint,
- 12 százalékot fordítanak a MÁV és a BKV adósságának törlesztésére,
- 7 százalékot fordítanak a PPP beruházások kiváltására,
- 10 százalékot nem használnak fel, marad a portfólióban.

Orbán Viktor bejelentése szerint az 1345 forintos átvett állampapír-állomány beforgatásával az államadósságot a GDP 81 százalékáról⁹ azonnal 77 százalékra sikerült lecsökkenteni. Az áprilisban bemutatott konvergencia-program szerint ebben az évben az államadósság bruttó értéke a GDP 75,5 százalékát fogja kitenni, tehát az elfogadott tervhez képest még maradt 1,5 százalékpontos csökkentési kötelezettség. Ezt követően a kabinet döntött a MOL papírok megvásárlásáról, ami az idei GDP kb. 1,8 százalékát jelentette és az IMF-hitel fel nem használt, eredetileg adósságtörlesztésre szánt részét emésztette. Az akció tovább hiteltelenítette a kormány adósságráta-csökkentés melletti elkötelezettségét. Augusztusban a kormányfő annak az elképzelésének adott hangot, hogy a kormány szeretné, ha 2012-ben az adósság a GDP 70 százaléka alatt lenne, ami merész javaslat volt, és senki nem értette, mire alapozódik, hiszen a konvergencia-program szerint 2012-ben az

⁹ A 81 százalékos bázis sehogyan sem jön ki, sem a 2010 végi államadóssághoz mérten, mert az 80,2%, sem a 2011. első negyedévi adóssághoz viszonyítva, mert az meg 78 százalékot ad a konvergencia-programban feltételezett 2011. évi GDP-hez mérten. Mindezt még a régi GDP adatokkal kerestük, amelyek Orbán Viktor bejelentésekor érvényben voltak.

államadósság a GDP 72,2 százalékát tenné ki, s az abban megfogalmazott feltételezésekhez képest a reál gazdasági kilátások jelentősen romlottak.

A nyár folyamán a kormány közlése szerint további adósságcsökkentésre került sor, aminek köszönhetően az államadósság a GDP 73 százalékára mérséklődött.¹⁰ Ehhez forrásként egyrészt a kormány rendelkezésére álló devizatartalékot használták fel, 3 md eurót, másrészt értékesítették a magán-nyugdíjpénztáraktól átvett külföldi papírokat, 1 md euró értékben. A piacok azonban egyik adósságráta-csökkentést sem díjazták, hiszen azok nem a kabinet erőfeszítéseinek, az államháztartás stabilabb alapokra helyezésének voltak köszönhetőek, hanem mások véglegesen (háztartások) és ideiglenesen (IMF) átvett megtakarításai felélésének.

A 2012-es költségvetési előterjesztés szerint az államadósság rátája 2012-ben a 2011. évi 73 százalékról 72 százalékra csökken, amivel tartjuk a konvergencia-programban ígért szintet, csak az annak elérését kilátásba helyező megoldások változtak. A konvergencia-program üzenete szerint ugyanis a 2011-ben bekövetkező 3,3 százalékos GDP-arányos adósság-visszavágás az államháztartásban foganatosított intézkedéseknek lesz a következménye. Ezzel szemben a 72 százalékos adósságráta szint elérését nagyobb részt a 2011-ben előrehozott törlesztés teszi ki, s mindössze kb. egyharmadát adja csak a költségvetési stabilizáció.

A 250 milliárd forintra rugó áfa-visszafizetési kötelezettség¹¹ – a kiszivárgott információk szerint – felülírta a kormány eredeti tervét. A kabinet ennek a kötelezettségének ugyanis a magán-nyugdíjpénztártól átvett forrásokból kíván eleget tenni, amelyeknek az értéke egyébként a kedvezőtlen piaci helyzetben folyamatosan csökken. A közlekedési cégek adósságrendezése valószínűsíthetően csúszni fog, és az PPP konstrukciójú beruházások kivásárlásáról is le kell mondani a kormánynak. Az utóbbiak körében lehetséges, hogy a szerződések újratárgyalásával fognak próbálkozni.

2011. szeptember 30-én a KSH - a GDP-számítás módszertani változására hivatkozva - 1995-ig visszamenőleg ismét korrigálta a bruttó hazai termék adatait. Ennek következtében

¹⁰ Megjegyezzük, hogy ezt az adatot ellenőrző nominális mutatót nem találtunk. 2011 második negyedévében a bruttó államadósság konszolidált adata 21,286,1 milliárd forintot jelzett, amit, ha a konvergencia-programban szereplő ez évi GDP-hez viszonyítunk, akkor 74 százalékot kapunk.

¹¹ Pénzügyi szakértők számításai szerint csak 100 milliárd forint. (Portfolio.hu, Pénzcentrum)

majdnem 400 milliárd forinttal kisebb lett a 2010. évre korábban közölt nominális adat, ami a 2010. évi GDP arányos államadósság 80,2 százalékát 81,3 százalékra emelte.

Tekintettel arra is, hogy a konvergencia-programban áprilisban vázolt feltételekhez képest mind az idei, mind a jövő évi reál GDP alacsonyabb lesz, a költségvetési hiány és az államadósság tervezett mutatóinak tartása a korábban feltételezetteknél is nagyobb erőfeszítéseket követel.

1. táblázat

GDP- és államadósság-alakulás

Megnevezés	2010	2011	2012
Nominális GDP konvergencia-program szerint, md Ft	27.119,8	28.774	30.443
Nominális GDP új feltételek szerint, md Ft	26.747,6*	27.924	29.076
Különbözet, md Ft	- 372,2	- 850	-1.367
Reál GDP dinamika konvergencia-program szerint, előző év = 100 %	1,2	3,1	3,0
Reál GDP-dinamika új feltételek szerint, előző év = 100 %	1,3*	1,5	1,0
GDP deflátor konvergencia-program szerint	102,9	102,9	102,7
GDP deflátor új feltételek szerint	103,1*	102,9	103,1
Államadósság/GDP konvergencia-program szerint	80,2	75,5	72,1
Államadósság/GDP új feltételek szerint	81,3	77,8	75,5
Különbözet, %-pont	+1,1	+2,3	+3,4

Forrás: Magyarország Konvergencia Programja, 2011. április

* KSH 2011. szept. 30-i közlése szerint

Az új feltételeknél a saját prognózisunkra hagyatkoztunk, amely a piacon forgó előrejelzésekhez képest 2011. október közepén optimistának számít. A táblázatban a konvergencia-programbeli nominális államadóssággal számoltunk. Ha abból indulunk ki, hogy 2011-ben a GDP arányos államadósság 73 százalék, vagy 74 esetleg 75 százalék, akkor – ceteris paribus – 2012-ben nem csökken az államadósság rátája, hanem növekszik.

4. A 2011. évi költségvetés és korrekciói

Az államháztartás hiányát eredetileg 687,4 milliárd forintban határozták meg, a MOL részvénycsomag megvásárlása után 1184,2 milliárdra módosították. A havonta görgetett hiánymutatók márciustól kezdve rendre magasabbak voltak a célokban szereplőknél, de a NGM mindannyiszor azt állította, hogy az év végére tartható lesz a program.

Az első nyolc hónapban a hiány 1545 milliárd forintot tett ki, a módosított előirányzatnál 30 százalékkal többet. A bevételek az előirányzat 63 százalékát, a kiadások viszont a 71 százalékát érték el és 5 százalékkal magasabbak voltak a múlt évinél. A költségvetési szervek augusztus végéig kiadási kereteik 85 százalékát felhasználták, és ez tíz százalékkal magasabb volt a 2010. első nyolc hónapjának költségeinél. A kiadások csak azért nem szaladtak el nagyobb mértékben, mert az önkormányzatok támogatására ugyanakkor 85 milliárd forinttal kevesebbet fordítottak, és az egészségügyből is kivontak 28 milliárd forintot.

A gazdálkodó szervek befizetései 60 százalékkal meghaladták az 2010. első nyolc hónapjában teljesítettet, de a növekmény 77 százaléka a különadókból adódott. Enélkül számítva a cégek befizetései csak 14 százalékkal nőttek, noha ugyanezen idő alatt a GDP dinamikája több mint a duplájára emelkedett.

Szeptemberben a pénzforgalmi szemléletű deficit 16 milliárd forinttal emelkedett, és így az év egészében 1561 milliárd forintra szaporodott fel a hiány, amely a módosított előirányzat 133 százalékára nőtt. Minthogy eddig a magán-nyugdíjpénztári vagyontól felemésztették az átvett 140 milliárd forintos készpénzállományt, és befektetési jegyeket adtak el a reálhozamok kifizetéséhez, az államháztartást helyrebillentő 529 milliárdos nyugdíjalapba

történő befizetéshez további tőkepiaci megjelenésre van szükség, ami egyre romló feltételek mellett teljesíthető. Ezért is kétséges az ideai hiánycél, az eredetileg lefektetett 2,94 százalékos GDP-arányos teljesülése. Mivel azonban a teljes átvett vagyont 2011-ben kell az államháztartásba beállítani, annak egyenlege minden bizonnyal szufficites lesz. „Csak” a strukturális hiány emelkedik, prognosztizálhatóan a GDP 7 százalékára, ami rendkívül megnehezíti a következő évek deficitcsökkentő pályájának elérését.

A 2011. évi költségvetési hiánymutató tartása érdekében már ez év február elején (öt héttel a költségvetés elfogadását követően) bejelentette Matolcsy György, hogy egy 250 milliárd forintos rendkívüli stabilitási tartalékot képeznek, ami az engedélyezett keretek különböző mértékű megfaragását jelentette (230 milliárdról rendeletileg is rendelkeztek). Arra hivatkozott, hogy ezt az intézkedést az elbizonytalanodó külső környezet indokolja,¹² s ha a vélt kockázatok nem teljesülnek, akkor az időlegesen zárt kereteket az év végén felszabadítják. A nyár közepén kiadott első költségvetési körirat szerint azonban ezt az összeget véglegesen elvontnak nyilvánította a kormány, amely révén új bázis keletkezett a 2012. évi költségvetési tervezés számára.

Augusztus 17-én a parlamentben Orbán Viktor bejelentette, hogy a kedvezőtlenebb külgazdasági környezet és a vártnál kisebb infláció miatt a hiány ebben az évben 100 milliárd forinttal nagyobb lenne a tervezettnél, a GDP ugyanis csak 2 százalékkal emelkedik a várt 3,1 százalék helyett.¹³ A kieső bevételeket azonban nagyon komoly bürokrácia-leépítéssel fogják ellensúlyozni. A bejelentés meglepte a Nemzetgazdasági Minisztériumot is, hiszen egy nappal korábban, a júliusi államháztartási folyamatok ismertetésekor a minisztérium közleményében az állt, hogy az alacsonyabb növekedés ellenére is tartható lesz a deficitterv. (Tény, hogy a sokakat meglepő, mérséklődést jelző második negyedévi GDP adat, egy nappal korábban, augusztus 16-án jelent meg, ezt azonban a minisztériumban már augusztus 15-én délután

¹² Valójában ilyen mértékben elszámolták a költségvetést, felültervezve a bevételeket, főként az áfát és a cégek befizetéseit, s alultervezve a kiadásokat. (Ha ezt más kormány tette volna, az adatok meghamisításával vádolták volna.)

¹³ Megjegyezzük, hogy a vártnál rosszabb GDP adatban elsősorban a vártnál lényegesen gyengébben teljesítő belső piacok játszottak szerepet, amiért a kormányzat gazdaságpolitikája volt a felelős, az infláció viszont korántsem lett és lesz kisebb az előirányozottnál, a költségvetést ugyanis 3,5 százalékos 2011. évi infláció mellett alakították, amiből júliusig már 4 százalék teljesült. A 2011-re reálisan várható 4 százalék közeli infláció és 1,5 százalékos növekedés mellett az új GDP adatok alapján kb. 150 milliárd forintra tehető – minden mást változatlanul feltételezve – a hiány emelkedése.

ismerhették, a korrekcióra tehát volt egy teljes napjuk, mert a minisztériumi tájékoztatóra 16-án délután került sor.) Ez a kormányzaton belüli kommunikációs zavarokra, pontosabban az ott uralkodó káoszra utalt. A további történések még inkább ezt igazolták.

A miniszterelnök – rendteremtő képességét bizonyítandó és azt, hogy kézben tartja az ország dolgait, valamint, hogy ellensúlyozza az újabb megszorítás kellemetlen tényét – ez alkalommal további bejelentéseket is tett:

- Ígéretet tett a gazdaság működésének könnyítése irányába mutató lépésekre (ezekből azóta sem láttunk semmit).

- A devizaalapú hitellel rendelkezőknek megígérte, hogy gyors és pontos tájékoztatást fognak kapni az árfolyamgát használatának tartalmáról, továbbá, hogy a Fészekrakó programban részt vevők is élhetnek az árfolyamgát adta lehetőséggel.

- Bejelentette, hogy 2015 után az árfolyamgátat választó devizahitelalapú-adósok törlesztőrészlete nem emelkedhet 15 százaléknál nagyobb mértékben.

- Felkérte Matolcsy Györgyöt, hogy készítsen jelentést a devizaalapú hitelek rapid elterjedésének felelőseiről. (A jelentés még aznap este 7 órára elkészült, felelősökként a szocialista kormányokat megjelölve.)

- Otthonvédelmi Bizottságot állított fel (Király Júlia, MNB, Kármán András, NGKM, Balog László, PSZÁF), amely ellenőrzi a bankokat, hogy azok hogyan állapítják meg a törlesztőrészleteket és a díjakat.

- Jelezte, hogy átírhatják a Széll Kálmán Tervet is, amiből kimaradhat a MÁV konszolidációja. Nem szeretné – mint ahogy erre korábban Varga Mihály utalt -, hogy vészhelyzet esetén, 2012 elején, MOL-papírokat kelljen eladni.

A 2011. évi költségvetés helyzetét rendező korábbi miniszterelnöki bejelentéssel szemben, amely mind a bürokrácia leépítésére, mind a gazdaság működésének könnyítésére tett ígéreteken keresztül azt engedte sejtetni, hogy valamiféle reformértékű döntések várhatók, a szeptember eleji lovasberényi tanácskozás után merőben más határozatokról értesülhettünk. Olyanokról, amelyek már a 2012. évi költségvetés megágyazását, előrehozott megszorításait jelentették.

- Orbán Viktor bejelentette, hogy tovább az adósságcsökkentő pályán, amiért 4 milliárd eurót fog felhasználni a kormány (3 md-t a kormány által szabadon felhasználható devizatartalékból és egy milliárdot a külföldi részvények eladásából). Ezzel az adósság a GDP 77 százalékáról 73 százalékára csökken. Mint jeleztük ezeknek az adatoknak a helyénvalóságával kapcsolatban fenntartásaink vannak.

- Matolcsy György azzal állt elő, hogy ha lassul a magyar gazdaság, akkor arra az ország újjászervezésének felgyorsításával kell válaszolni. Ennek a kottája pedig 2011 szeptemberében szerinte a következő volt:

= A NAV-nak - külön támogatás nélkül - a tervezetthez képest még az idén 40 milliárd forinttal több áfát kell beszednie. Évente ugyanis Matolcsy szerint 600 milliárddal kevesebb folyik be az indokoltnál. Vámosi-Nagy Szabolcs szerint ez lehetséges, de ha 2011 októberétől indul az offenzíva, akkor erre ebben az évben kevés az esély.

= A másik 40 milliárdos csomag a költségvetési szervek dologi kiadásainak, beszerzéseinek a befagyasztásából állt elő, amit meglehetősen erőltetett újjászervezésnek nevezni.

= 10 milliárd forintos többletbevételt remélt Matolcsy György a külföldi részvények osztalékaiból, amelyek a magán-nyugdíjpénztári megtakarítások révén kerültek be az államháztartásba. A kérdés csak az, hogyan lehetséges az eladásukból és egyben a nem-eladásukból is egyszerre profitálni.

= 10 milliárd forintos többletbevételt várt a miniszter a jövedéki adók már említett ez évi további emelésétől.

A felsorolt intézkedések egyike sem tölti be azt a funkciót, amit ráaggattak, hogy ti. azok az ország megújulását, újjáépítését szolgálják. Továbbra sem volt többről szó, mint mások pénzének felhasználásáról, megszorításról és fűnyírásról.

5. Közgazdászok a miniszterelnöknél

A második negyedévi kedvezőtlen GDP-adat publikálását követően felerősödtek a kritikai hangok a kormány gazdaságpolitikájával szemben. E kritika jellegzetes vonása volt, hogy ezúttal a jobboldalhoz sorolt közgazdászok is megszólaltak, még hozzá szokatlanul keményen.

Általános volt a vélekedés, hogy az első félév adatai a Matolcsy György által képviselt adócsökkentésen alapuló gazdaságpolitika csődjét jelzik, amely a lanyhuló külpiaci konjunktúra fényében csak élesebbé vált. A magyar gazdaság uniós összehasonlításban is gyengén teljesített, az öt legalacsonyabb dinamikájú ország közé sorolódott, ami kiütötte a kormánynak azt az érvét, hogy a lassulás külső okokra vezethető vissza.

Az elégedetlenség nemcsak a teljesítményekkel kapcsolatban fogalmazódott meg, de amiatt is, hogy a kabinet nem konzultál lényeges kérdésekben senkivel, mellőzi a szakértői véleményeket. Ezt cáfolandó hívta össze Orbán Viktor szeptember 11-re a vezető jobboldali közgazdászokat. A megbeszélésen megjelent: Bod Péter Ákos, Auth Henrik, Soós Lőrinc, Szász Károly, Barcza György, Heim Péter, Hamecz István, Szapáry György, Járai Zsigmond, Csaba László. Nem kapott viszont meghívást a legkritikusabb Mellár Tamás, és az ugyancsak éles bírálatot megfogalmazó, egykori Fidesz-miniszter, Chikán Attila sem. A megbeszélésről nem adtak ki közös kommunikét, csak Matolcsy György tájékoztatót. Előadásában azt hangsúlyozta, hogy a részt vevők közül senki nem kérdőjelezte meg az egykulcsos személyi jövedelemadót, s a tanácskozáson az a határozott vélemény alakult ki, hogy annak semmi köze a költségvetés növekvő hiányához.

A később meginterjúváltak egyike sem cáfolta, de nem is erősítette meg a miniszternek ezt a véleményét. Inkább a javaslataikról beszéltek: a szuperbruttó fokozatos kivezetéséről, a fordított áfa bevezetésének szükségességéről, a PPP beruházások kivásárlásának és a közlekedési vállalatok adósságrendezésének elhalasztásáról. Mindez már korábban is benne volt a levegőben, újdonságot nem jelentett. Csaba László Egyenes beszédbeli magatartásából (ATV) inkább arra lehetett következtetni, hogy Orbán Viktor és Matolcsy György valamivel meggyőzte a részt vevőket: tegyenek le a személyi jövedelemadó-rendszer módosításának követeléséről. Az összejövetelnek kormányzati oldalról valószínű ez volt az egyik célja, a másik, hogy a makro-közgazdászok a kabinetet védő paravánul szolgáljanak.

6. Országvédelmi terv

Szeptember elejére már teljesen világossá vált, hogy romlanak a növekedés külső és belső feltételei, az államháztartást terhelő kötelezettségek nem csökkennek, a Széll Kálmán terv végrehajtása pedig nem halad a tervezett ütemben. Nagy volt a piaci igény arra, hogy a

kormány irányt mutasson, jelezze azt a gazdaságpolitikát, amire a 2012. évi költségvetést építeni kívánja. Ezt szolgálta volna az Orbán Viktor által szeptember 12-én a parlamentben bemutatott program, amit országvédelmi tervnek nevezett. Az érdeklődést felcsigázva egy nappal előtte Szijjártó Péter, a miniszterelnök szóvivője, azt nyilatkozta, hogy másnap Orbán Viktor a legszegényebb helyzetben lévő családok segítségét szolgáló megoldások akciótervét mutatja be. Ezzel azonban a kormányfő adós maradt.

A tervnek – utólag tekintve – két célja volt, egyrészt felhívni az ország figyelmét a romló gazdasági körülményekre, amelyek az euró válságából következnek, másrészt megnyugtatni a választópolgárokat arról, hogy ebben a nehéz helyzetben a kormány a helyén van, és mindenkinek védelmet nyújt. Beszéde végén a miniszterelnök ezt mondta: **„Le fogjuk győzni ezt a válságot is. Magyarországnak olyan kormánya és parlamentje van, amely kiáll a magyar érdekekért. Rossz lóra tesznek, akik Magyarország ellen akarnak tenni, mert a magyarokkal ma már nem érdemes tengelyt akasztani. Tartani kell az irányt, de növelni a tempót. Rá kell lépni a gázpedálra az Országgyűlés falain belül.”** (Vagyis az országvédelmi terv a zsákutcában való sebességfokozás programjaként íródott, hasonló kétségbeesett próbálkozásként ahhoz, amiként Gyurcsány Ferenc állt elő újabb és újabb, senkivel sem egyeztetett akciótervekkel.)

A terv indoklásául szolgáló hivatkozási alap az euróövezet válsága volt, amely az államadósságok felszaporodása miatt állt elő, és enyhülés helyett ismét súlyos nehézségeket vetít előre. Nálunk ennél jobb a helyzet, mert már kétszer is adósságot csökkentettünk ebben az évben, amivel egyedül vagyunk Európában (talán csak a svédek tettek hasonlóan) – hangsúlyozta Orbán Viktor, és megismételte ismert szlogenjét: le fogjuk győzni a válságot, nem hagyjuk, hogy az győzzön le bennünket, de nem fogja hagyni, hogy a válság árát vagy a múlt hibáit a magyar emberekre hárítsák. A külső okokra hivatkozással teljes mértékben kizárta azt, hogy saját gazdaságpolitikájának minősége bármilyen formában is szóba jöhessen, ami a figyelemelterelés eszköze volt.

A miniszterelnök öt veszélyzónát jelölt meg:

- a devizaalapú hitellel rendelkezőket fenyegetőt,
- a munkahelyeket és a vállalkozásokat érintőt,
- az árak és a rezsiköltségek emelkedése miatt előállót,

- az uzsorások részéről fenyegetőt,
- a forintot kívülről érő támadásokból adódót.

Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a veszélyben nő a lehetőség is a megújulás felgyorsítására, és így előbb kerülhetünk ki a válságból. Ám ehhez új együttműködésre van szükség, új nemzeti szolidaritási rendszerre (erről úgy szólt, mintha már meg is valósult volna), valamint a nemzeti gazdasági rendszer alapjainak megteremtésére, hiszen az új jövő a nemzetközi intézmények súlyának csökkenését körvonalazza.

Az országvédelmi akcióterv intézkedéseit a miniszterelnök a következők szerint adta elő:

1. Uzsora elleni fellépés – ebben a pontban a legelesettebbek védelmét hirdette meg Orbán Viktor, amelynek több rétege volt, így:
 - zérótolerancia és hajtóvadászat az uzsorások ellen a büntető törvénykönyv módosításával,
 - az előbbihez kapcsolódva a teljes hiteldíjmutató 30 százalékon való maximálása¹⁴, ami a Provident típusú hitelezéssel szembeni fellépést jelentette; ez az áruhitelezést szorítja vissza (ilyen hitelek az OTP-nél is vannak),
 - a segélyezésen belül a természetbeni juttatások arányának növelése (ezt az első Orbán-kormány annak idején határozottan elutasította, ti. általa a természetbeni juttatásokra szóló utalványok másodlagos piaca alakul ki, az elosztás infrastruktúrája pedig drágítja a segélyezést),
2. Hatósági ár bevezetése a víz-, csatorna-, és a szemétszállítás esetében, ami központi árszabályozást jelentene, egységes tarifákat alkalmazva. Jelenleg is rendelet szabályozza a díjképzést, amely figyelembe veszi a fejlesztési ráfordításokat is. Félő, hogy ezek a továbbiakban elmaradnak, és a legalacsonyabb árhoz való alkalmazkodás kikényszerítésével csak ideiglenesen mérsékelhetők a háztartások terhei. Aggályként megfogalmazódott az is, hogy lehetséges: az árszabályozás átszabása a közműcégek reprivatizációjának előkészítése.

¹⁴ A thm-nek 2009-ben a Bajnai-kormány szabott plafont, 65 százalékban, most ez csökkent 30 %-ra.

3. Stabilitási terv – erről szinte semmit sem lehetett megtudni azon túlmenően, hogy kétharmados törvényekkel kívánják rögzíteni a nyugdíjrendszer, az adórendszer és az önkormányzatok összehangolt működését.

4. Otthonvédelmi akcióterv

Ide sorolta Orbán Viktor az devizaalapú hitelek védelmére szolgáló eddigi intézkedéseket (árverezési moratórium, rögzített árfolyam használatának lehetősége), s itt hirdette meg, amit Lázár János már napokkal előbb kiszivárogtatott: a rögzített, kedvezményes árfolyamon történő végtörlesztés lehetőségét. Jelezte, hogy tisztában van a bankok ellenállásával, a nemzetközi támadásokkal, de ezekre is megfelelő válaszintézkedések lesznek. Megerősítette, hogy az OTP és az FHB mögött ott áll az állam, a külföldi lánybankok mögött pedig anyák vannak (mármint, hogy nekik kell majd segíteniük, ezt elvárja). Visszavonta ugyanakkor azt a korábbi Fidesz-javaslatot, amely kötelezővé tette volna a forinthitelezést a végtörleszteni akarók számára. (A végtörlesztést külön értékeljük majd.) A devizaalapú hitelekkel rendelkezőket segítő további intézkedéseket is bejelentett a miniszterelnök, amelyek egyéként üdvözlendők voltak. Így:

- A bankok forintban felmerülő költségeiket csak forintban terhelhetik rá az ügyfeleikre (így az az indokolatlan gyakorlatot számolódik fel, hogy a frank erősödésével a kezelési költség is drágult, noha például az ügyintéző bére nem emelkedett).
- A referenciahozamhoz kötött kamatszámítás a hiteltörlesztési kötelezettség átláthatóságát szolgálta. A kamat csak akkor és annyival változhat, amennyivel a referenciamutató, például a svájci alapkamat, változott, így a bankok nem háríthatják át forrásköltségeik emelkedését.
- Pozitív adólista felállítása a bankoknál – szintén jó, szintén régi kezdeményezés volt.
- Az elengedett hiteltartozás után nem kell 16 százalékos szjat-t fizetni, ami szintén helyes, hiszen szerzett jövedelemről ez esetben nincs szó.

Ennél az országvédelmi pontnál ismét előjött a szokásos orbáni bűnbakkeresés, stigmatizáció, amikor kijelentette, hogy ki kell vizsgálni, kit terhel a felelősség amiért

az osztrákokkal és a románokkal szemben nálunk elmaradt a devizahitelezés korlátozása.

5. Pénzügyi védelmi terv

A következő pontokat tartalmazta:

- Az IMF-EU-hiteltartozás októberi-novemberi visszafizetése úgy, hogy nem veszünk fel helyette másikat. Nyilván nem a teljes hitel törlesztéséről lenne szó, bár Orbán Viktor így adta elő. Annak meg érthetetlen miért kell hírértéket adni, hogy rendben törlesztünk. Az is megtévesztő, hogy nem újabb hitelből fizetünk vissza, hiszen ehhez a kölcsönt már tavasszal megszereztük.
- Az államháztartási hiány 2012-ben a GDP 3 százaléka alatt lesz, 2,8 százalék alatt automatikus a hányados mérséklődése. Minthogy az elfogadott konvergencia-program 2,5 százalékos hiányt tartalmazott 2012-re, ennek csak az a hírértéke volt, hogy a kormány tartani kívánja a szavát.
- Magyarország javasolja Brüsszelnek a 35 százalékos luxusáfa bevezetését.
- A mezőgazdasági termékek esetében fordított áfa-adózást vezetnek be.
- A jelentős adótartozással rendelkező cég adószámát is törlik megszűnése esetén, hogy ne tudjon automatikusan új alakulni, ami nagyon is rendjén való.
- Az adóellenőrzés folyamatos lesz, az adóhatóság ismét ellenőrizheti az ellenőrzéssel már lezárt időszakot is, ami nem javítja a cégek biztonságérzetét.

6. Start munkaprogram

A közmunka 2012-ben tömeges lesz – ígérte a miniszterelnök, főként a mezőgazdaságban, az energiaiparban és az országos beruházásoknál fogják alkalmazni. Ezzel tisztul a gazdaság, egyrészt az a munkanélküli, aki nem vállal közmunkát, nem kaphat segélyt, másrészt, akit feketemunkán érnek, az nem kaphat munkanélküli segélyt.

Az országvédelmi terv általános értékeléseként a következőket foglalhatjuk össze:

- Nagyon rossz időben került meghirdetésre, amikor a magyar csődcockázat egyébként külső okokból is emelkedett, s erre most belső okok is ráerősítettek.
- Az akcióterv össze nem illeszhető, szedett-vedett ötletek halmaza volt, továbbra is távol e a hiteles gazdaságpolitikától.
- Nem oszlatta el a befektetők, a vállalkozások és a háztartások bizonytalanságait, változatlanul azt üzenté, hogy Magyarországon bármi megtörténhet, ami rongálta a növekedés és az egyensúlyteremtés alapjait.
- Elsősorban Orbán Viktor politikai védelmét szolgálta annak sulykolása, hogy a bajok kívülről jönnek, de ezekre van megoldása a kormánynak. A bemutatott megoldások egyikét sem tudtuk beazonosítani azzal, hogy az Magyarország megújítását szolgálná. Amennyiben ennek programja a Széll Kálmán terv, ahhoz az akciótervből néhány pont kapcsolódott (rezsiköltségek szabályozása, start munkaprogram, 3 százalék alatti államháztartási hiány), ám ezeken belül nem volt kiolvasható a felgyorsítás szándéka.
- Miközben Orbán Viktor a görög és az ír utat kívánja elkerülni, ezzel az akciótervvel azokhoz vitt közelebb.
- Ha komolyan vesszük, hogy kívülről veszély leselkedik a magyar gazdaságra, akkor más programnak kellett volna íródnia.
 - = Ilyen esetben tartalékokat kell képezni devizában, nem pedig annak felhasználásáról dönteni, különösen, hogy az IMF védőhálóját elutasították.
 - = Csökkenteni kell az ország sérülékenységét; a rögzített árfolyam melletti végtörlesztés ezzel ellentétes, a pénzügyi stabilitást veszélyezteti.
 - = Erősíteni kell a vállalkozások felhalmozó-képességét – erről nem esett szó, továbbra is a fogyasztás oldaláról reméli a kormány a növekedés nagyobb lendületét.
 - = Tőkevonzó programokkal kell előállni, nem pedig tőkeriasztókkal, úgy, mint az árszabályozás kiterjesztése, a kamatplafon meghirdetése, vagy a hitelezés további visszafogását eredményező „megoldás”.
 - = Nem lebetonozni kell az adórendszert, hanem flexibilitását megtartva alkalmazkodó-képessé tenni a változó körülményekhez.

= És általában hiteles, konzisztens gazdaságpolitikai programot kell bemutatni.

6.1. A rögzített árfolyamon történő végtörlesztés értékelése

Kétségtelen, hogy az országvédelmi tervnek a rögzített, kedvezményes árfolyamon történő végtörlesztés volt a legmarkánsabb intézkedése. Lázár János szeptember 9-én említette meg először a lehetőséget, és 20 nap múlva hatályba is lépett a törvény, amit ezt követően többször is módosítottak, a háztartások javára lazítva a szabályokat. Eszerint minden, a háztartásokat terhelő ingatlanfedezetű deviza- és devizaalapú hitel egyösszegben törleszhető 180 forintos svájci frank, 250 forintos euró és 2 forintos japán jen árfolyam alapján, anélkül, hogy bármi költséget a törlesztéssel kapcsolatban a bankok felszámolnának. A törlesztés igényét 2011. dec. 31-ig kell a bankoknál bejelenteni, és azt legkésőbb április 1-ig le is kell bonyolítani.

A végtörlesztésben részt vevők körét minimum 100 ezer főre/családra becsülhetjük, Orbán Viktor 250-300 ezer főre tette, az utóbbi időben a kormány kommunikációjában 200 ezer fő szerepelt. A bankok vesztesége a végtörlesztésbe bekapcsolódók számától függ, ti. százezer főként 100 milliárd forinttal emelkedik a tőkevesztés. A hitelállomány a bankok felé 4800-5000 md forint, de ennek a teljes leapadása teljesen kizárt. A végtörlesztéshez hitel is felvehető, bár minden hitelkihelyezéssel romlik a bankok helyzete, illetve csak azoké javul, akiknél nincs vagy kevés a végtörlesztő, nagy a likviditás és új, jó adósokra tudnak szert tenni.

Az intézkedés ismeretében a reakciók a következők voltak:

- A bankok először is a devizák felvásárlásával kezdték meg alkalmazkodásukat, majd a forinthitelek kamatának felemelésével.¹⁵ A hitelezés lassan indult meg, egy takarékszövetkezet indította. Emellett a Bankszövetség beadvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz és az Európai Bírósághoz¹⁶ a törvény megsemmisítése

¹⁵ Rogán Antal azonnal fel is jelentette a bankokat a Versenyhivatalnál a hitelkamatok megállapodás alapján, kartellben való felemeléséért.

¹⁶ Az Európai Bíróságnál egész biztosan el fog bukni az intézkedés, aminek a következményeiért a magyar államnak kell majd felelni, de a 3-4 év múlva bekövetkező problémával szemben Orbán Viktor tökéletesen immunis. Ismét hosszabb távra képzett adósságot egy ma megszerezhető politikai előnyért. Az Alkotmánybíróságon várhatóan 2012 januárjáig fektetik az ügyet, s onnantól kezdve az AB csak azokat a beadványokat vizsgálja, amelyeket a kormány képviselői, vagy az ombudsman, illetve a képviselők 25 százalékának csoportja nyújtott be.

érdekében. Az anyabankok kormányait, politikusaikat mozgósították a magánjogi szerződésekbe való visszamenőleges hatályú törvénykezés okán.

- A jegybank elnöke 3,5-4 milliárd eurót felajánlott a rendelkezésre álló devizatartalékból a kereskedelmi bankoknak, hogy a törlesztéshez szükséges devizát olcsóbban tudják beszerezni a piacon. A kormány magatartásából az volt kivehető, hogy ezt az akciót nem vették jó szemmel, a devizatartalékkal nyilván más céljuk volt, mint a bankok megsegítése.
- Az Európai Bizottság aggodalmainak adott hangot a törvénytervezet kapcsán, az EBRD szintén.
- Madár István, az ismert jobboldali makro-közgazdász a portfolio.hu oldalán a következőt írta: „A romló külpiaci konjunktúra, a mélyülő európai adósságválság, a kiinduláskor is jelentős költségvetési kiigazítási igény mellé a lefulladó banki hitelezés úgy kell, mint halottnak a csók.” Heim Péter közvetlenül szintén bírálta a hitelezési aktivitás csökkenését, amely erős recessziós hatásokat indíthat el.
- Szeptember 12-13-án az osztrák külügyminiszter, az osztrák kancellár és az osztrák jegybank elnöke is bírálta az Orbán-kormány tervét.
- Egyes hitelminősítők további leminősítést helyeztek kilátásba. A S and P megerősítette a negatív kilátásokat, a Fitch és a Moody's októberi, novemberi vizsgálataitól tette függővé döntését.
- A Die Presse bankkrablásnak nevezte a történeteket, a Der Standard „politikai autistának” jelölte meg Orbán Viktort, aki a kommunista múltba lép vissza és belegyalogol minden olyan elvbe, ami az unióban számít.
- A háztartások elkezdtek megtakarításaikat összeszámolni, eladható tárgyaikat, ingatlanaikat áruba bocsátani, állampapírjaikat, más értékpapírjaikat értékesíteni.
- A NAV újabb vagyonosodási vizsgálatokat helyezett kilátásba a nagyszámú hiteleket törlesztőknél (földhivatali adatok alapján).

A kormány válaszai mindezekre a következők voltak:

- Matolcsy György szerint a költségek nem lesznek olyan magasak, hogy azokat a bankok ne tudják elviselni. Szász Károllyal együtt azt vélelmezték, hogy a végtörlesztés be fogja indítani a forinthitelezést, és egészséges verseny generálódhat.

- Orbán Viktor szerint a kormánynak minden ellenvetésre megvan a válasza, ha nemzetközi intézményeknél megtámadnak bennünket; „addig folytatjuk a bankok ellen a küzdelmet, amíg győzünk” - nyilatkozta a miniszterelnök a Blikknek.

A végtörlesztés nyomán várható hatások erősségéről nem áll módunkban szólni, hiszen azok a résztvevők számától függenek, és ezt ma még senki nem ismeri. Csak a hatásmechanizmusokat tudjuk jelezni, amelyek a következők:

- Makrogazdasági hatások: forintgyengülés, infláció-erősödés, kamatemelés, a hitelezési aktivitás csökken, a növekedés lassul, az államadósság emelkedik, a kamatfelár nő, a stabilizációs spirálban lefelé haladunk. Az adósságától olyan réteg szabadul meg, amely vagy azért nem fogyaszt többet, mert erre nem szorul rá, vagy azért nem, mert magánadósságát törleszti, illetve megtakarításainak feltöltésével foglalatосkodik a bizonytalan gazdasági környezetben. Az ország devizakitettsége ugyan csökken, de a megvalósítás jogsértő és bankellenes mivolta miatt ennél nagyobb árat kell fizetnünk a kockázatok megemelkedésében. A kormány az utóbbi ellenkezőjében bízunk.

- Hatás a bankrendszerre: tőkevesztés, az anyabankok forráskihelyező politikája elfordul Magyarországtól, a megtakarítások felhasználásával forráshiány áll elő, a jó adósok elvesztésével portfólióromlás, megnő a céltartalék-képzési igény, a hitelkínálat korlátozódik, a profitabilitás hosszú távon is csökken. Átrendeződhet a hazai bankszerkezet: megerősödhetnek a takarékszövetkezetek, a Gránit Bank, az FHB és nem utolsó sorban az OTP.

- Társadalmi hatás: a polarizáció felerősödik, a devizahitelekben bent ragadtak helyzete még kedvezőtlenebb lesz a romló árfolyamok és az emelkedő kamatok miatt.

7. A 2012. évi „országvédelmi költségvetés” tervezete

7.1. A várt növekedési pálya

A prognosztizált növekedési pálya megítélésünk szerint a reálisan várhatóhoz képest már 2011-re vonatkozóan is felültervezett, 2012-re pedig különösen. Ha a költségvetési tervet erre a pályára építették, akkor az garantáltan túlelosztást tartalmaz, tekintettel arra is, hogy a fix bázisnak tekinthető 2010. évi GDP nominális értéke is - a felülvizsgált GDP-számítás következtében - 372 milliárd forinttal alacsonyabb annál, mint amivel kiindulásként számolhattak.

A felültervezés 2011-re vonatkozóan a következőkből adódik:

- A 2011. első félévi mintegy 8 százalékos állóeszközfelhalmozás-zuhanás után elképzelhetetlennek tartjuk, hogy a beruházások a második félévben négy százalékkal bővüljenek, mint ahogy azzal a kormányzati prognózis számol. A beruházások egyharmadát jelentő lakáspiac teljesen bedőlt, a vállalkozások körében nem indult nagyobb fejlesztés, a hitelcsapok nem nyíltak meg, az ország nem lett vonzóbb a külföldi tőke számára. Egyedül az uniós projektek beindulásától várható lendület, de ezek súlyukban a fejlesztések maximum 20-25 százalékát tehetik ki.

- A háztartások fogyasztásának emelkedését prognosztizálni is túlzottnak tartjuk az első félévi csökkenés után, amikor sem a foglalkoztatás, sem a jövedelmi helyzet nem javul, a kilátásokat pedig a gyenge forint beárnyékolja. A háztartások nettó megtakarítói pozíciója csak a végtörlesztések miatt mérséklődhet, nem pedig a fogyasztás meglődulása okán.

A export-import várható dinamikáját nagyjából elfogadhatónak tartjuk.

A kormány összességében 1,9 százalékos GDP többletet vár 2011 egészében, ami azt jelenti, hogy a külső feltételek számottevő romlása ellenére is nagyjából az első félévi dinamika ismétlődését feltételezi a második félévben is. Ám ez az elvárás elsősorban az említett belső tényezők miatt irreális. Prognózisunk szerint legjobb esetben is csak 1,5 százalékos éves ütem jelezhető, de ehhez is lefelé mutató kockázatok kapcsolódnak. Megjegyezzük, hogy az MNB szeptemberi jelentésében 1,6 százalékra csökkentette a 2011-ben lehetséges GDP-emelkedést a júniusban prognosztizált 2,6 %-ról. Az IMF ugyancsak szeptemberben 1,7, százalékos ez évi GDP-gyarapodást jelzett, s ezzel megegyezett a Reuters által megkérdezett elemzői kör véleményének átlaga is.

A 2012-re jelzett pályánál elsősorban a fogyasztás stagnálását és az export-import lényegében változatlan dinamikáját tartjuk túlzottnak. 2012-ben - a kormány erőfeszítései ellenére - a reálbérek csökkennek, a nyugdíjak kivételével a szociális jövedelmek reálértéke esik, a munkaerő-piac pedig csak az olcsó bérű közmunkák kiterjedésének köszönhetően válik feszesebbé. Devizaadósságától a háztartásoknak az a köre szabadul meg, amelyik vagy kevésbé képes fogyasztását bővíteni, vagy forinthiteleinek törlesztésével lesz elfoglalva. Az újból felfutó infláció, és a gyengébb forintárfolyam is a fogyasztás további esését vetíti előre.

Miközben a kormány lépten-nyomon az euróövezet válságára hivatkozik, prognózisában lényegében a 2011. évvel megegyező export-import dinamikát vázol 2012-re. Alacsonyabb ütem mellett a nettó export ereje csak annak hatására nőhet meg, hogy a fogyasztás csökkenése okán az importkereslet bővülése nagyobb mértékben elmarad az export emelkedésétől.

Elfogadva azt, hogy a több éve tartó visszaesés mély bázisán az uniós források a következő évben valóban hozhatnak némi élénkülést a beruházási piacon¹⁷, elsősorban a háztartások fogyasztásának zsugorodása okán prognosztizálunk a kormány által várt 1,5 százaléknál alacsonyabbat. De az egyszázalékos növekményhez is lefelé mutató kockázatokat kapcsolunk. Nem tartjuk kizártnak a recesszió bekövetkeztét sem, ha a kabinet belekeveredik – és ennek megvan a valószínűsége – a költségvetési stabilizáció lefelé mutató spiráljába.

A 2012. évi előirányzatok közt szereplő 4,2 százalékos inflációt kifejezetten alultervezettnek tartjuk a 2011-re várható 3,8 százalék és az ismert adópolitikai döntések alapján - az erős keresleti korlátok érvényesülése ellenére is. Az alátervezett infláció valamelyest javíthat a költségvetés helyzetén.

2. táblázat

A növekedési pálya prognózisai
(előző év = 100 %)

Mutatók	2011	2012
GDP konvergencia-program szerint	3,1	3,0
Költségvetési terv szerint	1,9	1,5
MNB szerint	1,6	1,0
PÜK Zrt. szerint	1,5	1,0

¹⁷ A kormány a 2011. évi 1200 milliárd forinttal szemben 1500 milliárd forintos uniós forrásra számít.

Háztartások fogyasztása konver.prog. szerint	3,1	2,2
Költségvetési terv szerint	0,7	0,2
MNB szerint	0,4	0,6
PÜK Zrt. szerint	-0,1	-0,6
Állóeszk-felhalm. konverg.-progr.szerint	5,7	5,3
Költségvetési terv szerint	-2,0	3,2
MNB szerint	-3,8	1,6
PÜK Zrt. szerint	-2,5	3,0
Áru- és szolg.export konverg-prog. szerint	9,7	10,5
Költségvetési terv szerint	8,8	8,4
MNB szerint	9,4	8,5
PÜK Zrt. szerint	8,0	4,5
Áru- és szolg.imp. konvergencia-prog. szer.	9,7	10,4
Költségvetési terv szerint	7,7	8,1
MNB szerint	7,6	7,7
PÜK Zrt. szerint	6,7	4,1
Fogyasztói infláció konverg.program szerint	4,0	3,4
Költségvetési terv szerint	3,8	4,2
MNB szerint	3,9	4,7
PÜK Zrt. szerint	3,8	4,8
Foglalkoztatás konvergencia-prog. szerint	0,7	2,0
Költségvetési terv szerint	0,7	1,5
MNB szerint	1,2	1,3
PÜK Zrt. szerint	0,4	1,0

Megjegyzés: A konvergencia-program konzervatív változatának adatait szerepeltettük a táblázatban.

A KSH szeptember 30-án publikálta átszámított GDP adatait, és a költségvetési tervezetet is ezen a napon nyújtották be. Az NGM az új GDP adatokat előtte nap délután kaphatta meg – az ismert gyakorlat szerint. Ezekkel tehát nem számolhatott. A benyújtott törvénytervezetben a minisztérium mégis az új adatok szerinti nominális GDP-t tüntette fel, valószínű azért, hogy ezzel is mérsékelje a költségvetésben szereplő túlelosztást. Figyelemmel a GDP-számítás belső adataira a NGM-ben közel 400 milliárd forinttal nagyobb bruttó hazai termék elosztásáról rendelkeztek, mint ami az új adatok alapján és az NGM várakozása szerinti növekedésből kijön. Ebből minimum 100-100 milliárdos túlelosztás kerekedik ki.

3. áblázat

A bruttó hazai termék nominális értéke

(milliárd forint)

Megnevezés	2010	2011	2012
NGKM számította	27.120*	28.340	29.502
KSH módosította	26.748	27.947**	29.111**
Különbözet	372	393	391

*A KSH korábbi adata

** Ez szerepel a törvénytervezetben, de reálisan ezzel nem számolhattak.

A 2012. évi költségvetés kockázata tehát egyfelől a vártnál alacsonyabb növekedésből adódik, ami a bevételek tervezettől való elmaradásában jelentkezik, másfelől a kiadáscsökkentés végrehajthatóságának rizikójából, abból például, hogy a Széll Kálmán Tervben jelzett átalakításoknak csak kisebb részére nézve készültek el a törvénymódosítások. Harmadrészt pedig a kamatszolgálat ugorhat meg akkor, ha az ország további leminősítésével – ami a végtörlesztések nyomán, a transzparensnek korántsem mondható 2012. évi költségvetés megismerését és Kármán András távozását követően nem irreális várakozás – tovább emelkedik az ország finanszírozhatóságának fenntartása érdekében kikényszerülő kamatfelár. A negyedik, jelentős kockázatot az ÁSZ tárta fel, eszerint nem vették figyelembe azt 95 milliárdos kiadási tételt, amit az MNB korábban jelzett, mint várható veszteséget.

Ezzel szemben áll az a 403 milliárd forintos tartalékalap - ami valóban nagyobb a korábbiaknál, de a kockázatok is nagyobbak -, ezen belül az áfa-emelésből 150 milliárd forinttal létrehozott Országvédelmi alap. A kockázatokat ellensúlyozó másik tényező az alátervezett forintárfolyamból és inflációból adódik. Matolcsy György állítása szerint a törvénytervezetet 268 forintos euróárfolyam feltételezése mellett állították össze, de van forgatókönyvük 280 és 300 forintra is. Ez utóbbi valószínű a szokásos Matolcsy-féle nagyotmondás kategóriájába sorolódik, hiszen a költségvetést alapváltoztatban sem sikerült szeptember 30-ig, a benyújtási határidőig összeállítaniuk. A gyengébb árfolyam egyébként a költségvetést kedvezményezi, mert az exportőrök nagyobb bevétele alapján nőhetnek a befizetések, miközben a kiadási oldal kötött. De általában is segíti a költségvetést, mert a vártnál nagyobb inflációra vezethet, ami szintén egyoldalúan segíti az államháztartás mérlegét, hiszen az állam csak egyetlen tételnél, a nyugdíjknál vállal kötelezettséget arra, hogy nagyobb infláció esetén kiegészítést fizet. (Legalább is ez eddig így volt.) A 2012-re

előirányzott 4,2 százalékos fogyasztói árszintemelkedés a piaci előrejelzések tükrében alátervezetnek tűnik.

Megítélésünk szerint a kockázatokból eredő kiesések meghaladják a ténylegesen kimutatottat és az implicit tartalékokat is, amiből a 2013-ra permanens költségvetési korrekciók következnek, ha a kabinet tartani kívánja a GDP arányos 2,5 százalékos hiányt. A korrekciók – feltételezhetően – továbbra is a nemszokványos megoldásokat fogják követni, ami – ha lehetséges – még kiszámíthatatlanabbá teszi a gazdasági környezetet. Más miniszterelnöknek és más gazdasági miniszternek kellene ahhoz lenni, hogy a zsákutcában haladó gazdaságpolitikából kikeveredjünk, hiszen a jelenlegiek hallani sem akarnak a belső bajokat okozó személyi jövedelemadó-rendszer visszaalakításáról.

A várható permanenssé tett költségvetés-készítést a bemutatott 2012. évi államháztartási törvénytervezet zavarai is alátámasztják.

7.2. A 2012. évi államháztartási törvénytervezet zavarossága

7.2.1. A transzparencia hiánya

A transzparencia hiánya több tételből adódik össze.

a/ Az Állami Számvevőszék elnöke szerint a törvénytervezetről nem lehetett teljeskörűen véleményt kialakítani, mert egyrészt hiányoztak a bevételi előirányzatokat alátámasztó dokumentumok, törvénymódosítások, háttérszámítások, másrészt adatkülönbözőségeket találtak. Az 550 milliárd forintos Széll Kálmán Tervből 388 milliárdról nem lehetett véleményt alkotni - megalapozottság hiányában. (Megjegyezzük, hogy Domonkos László, ÁSZ elnökként a Költségvetési tanács tagja, korábban elfogadhatónak tartotta a bemutatott tervezetet.)

b/ A megjelölt adatokat nem lehet összehasonlítani, hiszen a törvény csak a 2012. évi előirányzatokat tartalmazza. Csupán egyetlen összefoglaló táblázatban szerepelteti az államháztartás alrendszereinek bevételeit, kiadásait és egyenlegeit, feltüntetve azok 2010. évi teljesülésének adatait és 2011. évi előirányzatait. Ha ez az összesítés elkészült, akkor részleteiben is meg kellett lenni a tervadatok bázisának, és legalább a módosított előirányzatok publikálásával némi képet lehetett volna alkotni arról, hogy melyik terület

mennyivel kap többet vagy kevesebbet. A korábbi éveknek ezt a gyakorlatát nyilván tudatosan iktatták ki, hogy a szerkezeti változásokról ne álljon össze semmiféle öszkép.

c/ Ez úttal nem készültek el azok az összefoglaló táblázatok sem, amelyek korábban tájékoztatást adtak arról, hogy az adófizetők pénzéből mekkora összeget fordítanak folyó és tőkejellegű kiadásokra, illetve, hogy a főbb funkciók szerint mennyi jut az egyes területeknek, így például az egészségügynek, az oktatásnak, a törvényhozó és végrehajtó szerveknek, a hitéletnek, a sportnak stb. Talán nem véletlenül, hiszen így ágazati szinten nem lehet reklamálni.

d/ Hiányzik az adatok konszolidálása, pontosabban a bemutatott egyetlen összefoglaló táblázatból nem lehet megtudni, hogy az a konszolidált vagy a konszolidálatlan adatokat tartalmazza-e. Gyanítjuk, hogy az utóbbiakat, amiből viszont téves következtetések adódhatnak. Nem mellékesen megjegyezzük, hogy az ebben a táblázatban szereplő 28.440 ezer milliárdos 2011. évi nominális GDP-adat nem egyezik meg a növekedési pályát bemutató táblázatban szereplővel, annál 493 milliárd forinttal nagyobb.

7.2.2. A bemutatott gazdaságpolitika zavarai

„A kormányzat gazdaságpolitikája” fejezetben található meghatározás szerint 2012-ben, amely a kormányfő 2010-es definíciója szerint az elrugaskodás éve lesz a 2011. évi újjáépítés után, Magyarország célja „az elrugaskodás az euróválság-zónától”(177. o.). Ez 180 fokos fordulat Orbán Viktor korábbi értelmezéséhez képest, amikor is elrugaskodáson a növekedés magasabb ütemre váltását értette (3,5 %-ra), ami ahhoz kell, hogy 2013-ban már öt százalékkal száguldhassunk a még magasabb csúcsok felé. Az eurózóna válságáról való leszakadást az államadósság rátájának csökkentésével kívánja elérni, ami helyes törekvésnek látszik, csak az új kormányzati tervek ismeretében elerőtlenedőnek. Hiszen Matolcsy György a törvénytervezet bemutatásakor arról szólt, hogy 2012-ben a GDP 72 százalékára csökken az idei 73 százalékról az államadósság GDP arányos hiánya. Ráadásul ebben a vállalásban még a bázis sem stimmel. Hiszen a 2011. szeptember 30-án Brüsszelnek kiküldött EDP-jelentés szerint 2011 végére a GDP 74 százalékára várható az adósságállomány (már az új GDP adat szerint). Egyébként a 72 százalékos arány a konvergencia-programbeli vállalás (72,2 %), mint ahogy azt említettük, s nem mindegy, hogy azt a GDP arányában egy vagy két százalékos mérsékléssel kell-e elérnünk (a GDP egy százaléka 300 milliárd forint).

A dokumentum helyesen állapítja meg, hogy „az államadósság tartós csökkentése... növekedésorientált, munkahelyeket teremtő gazdaságpolitikával lehetséges.” (177. o.) Ám a következő bekezdésben az országcél teljesítéséhez öt olyan célt ír elő a költségvetésnek a kormány, amely egyike sem teljesíti ki a növekedésorientált gazdaságpolitikát:

- az „arányos adórendszer” kiteljesítése, (azaz: adójóváírás és szuperbruttó kivezetése)

- az adócsalási kiskapuk bezárása (azaz: a NAV megerősítése),

- legalább 200 ezer főt foglalkoztassanak a Start-munkaprogramban (lehetséges, de összességében még így is csak 60 ezerrel nő a foglalkoztatás a kormány optimista terve szerint is, amitől a GDP nem fog felpörögni),

- „lábra kell állítani a nyugdíjkasszát” (azaz zárttá tenni, vagyis nyugdíjat csak nyugdíjárulékból lehessen fizetni, amit a kormány azzal a hazugsággal ad el, hogy így lesznek a nyugdíjasok a legnagyobb nyugalomban),

- „az egészségügyi ellátások biztosítása céljából lépéseket kell tenni az egészségügyi kassza zárttá tétele irányába” (179. o.).

A kormány, az előterjesztés benyújtója, fontosnak érezte a növekedési szál megpendítését is, de ezt csak blöfföléssel vagy szómágiával tudta elérni. Így például:

- A növekedés beindítását a Széll Kálmán Terv keretében megjelölt rendszerek újjászervezésével véli elérhetőnek, amit azért kell nagyot mondásnak tartanunk, mert egyfelől ott rendszerváltozás értékű átszervezésekről elvétele van szó, másrészt a végrehajtása közismerten jelentősen csúszik.

- A kormány úgy véli, hogy a foglalkoztatás bővülése (60 ezer fő a közmunkákból) növeli a cégek tőkeigényét és „a termelő ágazatokban ezért számottevő lesz a beruházási aktivitás” (177.o.). Ez a vélemény a gazdasági összefüggések teljes félreértésén alapszik.

- A magasabb növekedési reményeket a kabinet a külföldi piacok kedvezőtlenebb alakulásával magyarázza, ugyanakkor a 2011-re prognosztizált 8,8 százalékos áru- és szolgáltatási exportdinamikát csak 8,4 százalékosra véli mérséklődőnek, ami nyilvánvaló ellentmondás a szavak és a számok közt.

7.2.3 . A költségvetés-készítés zavarossága

A következő évi költségvetést tkp. már januárban elkezdik előkészíteni, május tájkán már megkapják a tárcák a főbb feltételeket tartalmazó leveleket, a nyár közepén nyilvánosságra hozzák az alappályát, amire a tervet építik, augusztus végéig pedig a kormány megtárgyalja az előterjesztést, ami alapján – ha nincs választási év – szeptember végéig a kormány nevében a pénzügyminisztérium benyújtja a parlamentnek az adótörvényekkel együtt, amelyeket november végéig, tehát a költségvetés elfogadása előtt ki is hirdetnek.

A 2012. évre készített előterjesztés nem egészen követte ezt az algoritmust. Július közepén ugyan nyilvánosságra hoztak egy, a tárcákhoz eljuttatott köriratot, amely meghatározta, hogy milyen feltételek mellett tervezhetik következő évi büdzséjüket. Ebben már kőkemény megszorítások voltak, mint például a dologi kiadások jelentős csökkentése, a bérek befagyasztása, intézményi összevonások, a tárcák által kiszabott bírságok megvonása, a 250 milliárd forintos stabilitási tartalék elvételének véglegesítése. A körirat tartalmazta, hogy tb-járuléksökkentés nem lesz, 3,5 százalékos inflációval, 267 forintos euró és 209 forintos svájci frank árfolyammal számolnak, és önkéntes felajánlásokat kért a létszámfaragásra, ám kilátásba helyezte, hogy a leépítéssel elért bér nem lesz felhasználható. Fő vonalaiban a köriratot csak azért idéztük fel, hogy látszódjék: mi mindenről nem volt szó ahhoz képest, ami később tényé lett.

Augusztusban a kormány – meg nem erősített, de hihető információk szerint – olyan költségvetést tárgyalt, amiben nem voltak számok, ami valószínű világtörténelmi kuriózum lehetett. Erre nyugodtan rá lehetett bólintani. Erről az Állami Számvevőszék jelentése annyit jegyez meg, hogy az sem tartalmában, sem formájában nem felelt meg a követelményeknek.

Az átalakított Költségvetési Tanács szeptember első dekádjában kaphatott valamit, amit 2:1 arányban elfogadhatónak véltek. Csak a jegybank elnöke opponálta, Járai Zsigmond és Domonkos László nem talált kivetni valót a bemutatott anyagban. Egy hónappal később, Domonkos László az Állami Számvevőszék véleményét ismertette nagyon lesújtó kritikával illetve a törvénytervezetet, ami utólag hiteltelenítette a KT pozitív döntését.

Matolcsy György, nemzetgazdasági miniszter szeptember közepén ismertette a parlamentben a 2012. évi költségvetés fő paramétereit, hangsúlyozva, hogy az általa említett adóemeléseknek „semmi köze a megszorításokhoz”. Giró-Szász András is arról beszélt ez alkalommal, hogy Magyarország egészen biztosan szakít a költségvetési megszorításokat

tartalmazó korábbi gazdaságpolitikával. A miniszter megnyugtatta a nyugdíjasokat, hogy 2012 lesz az első év, amikor tökéletes biztonságban érezhetik magukat. A költségvetésnek kellett volna tartalmaznia az államháztartás helyzetét középtávon, tehát 2014-ig bemutató helyzetét, és az azt alátámasztó makrogazdasági prognózist is – a minisztérium törvényi kötelezettsége szerint – ez azonban az előírt határidőre nem készült el.

Hogy a szeptember végén benyújtott költségvetés mennyire nem volt kész, bizonyították az ezt követő bejelentések is. Október első felében szinte naponta értesülhettünk újabb és újabb fejleményekről, ötletekről. Újabb és újabb adók jelentek meg, majd azok cáfolatai, átalakításai. Továbbra is megnyugtatták a nagyérdeműt, hogy változatlanul vizsgálják a kedvezményes áfakör szélesítésének lehetőségét, miközben erre még csak utalás sem történt a költségvetésben. A baleseti adó bevezetését Matolcsy György előbb német példára hivatkozva és a balesetet okozókra kivette értelmezte, majd néhány nap múlva kiderült, hogy a németeknél nincs is ilyen, és az adót mindenkinek, aki a kötelező gépjármű-felelősségi biztosítás hatálya alá esik, fizetnie kell. Szóba jött, hogy a népegészségügyi termékadót a kávéra is kiterjesztik, aztán ezt visszavonták. A mezőgazdasági tárca javaslata is később jelent meg: az alacsony gyümölestartalmú lekvárok és szörpök adójának emelése.

A zavaros költségvetés-készítés eklatáns példája volt a szeszesitalok jövedéki adójának emelése. A nemzetgazdasági tárca – lobbinyomásra – azt terjesztette elő, hogy az aromásított szeszesitalok jövedéki adóját 50 százalékkal emeljék meg, miközben a többi szeszesitalé csak 5 százalékkal emelkedik. Az előterjesztő minisztérium nem volt tekintettel az uniós szabályozásra, amely szerint az alkoholos termékeknél nem lehet differenciált jövedéki adót megállapítani. Rogán Antal a zárószavazás előtt benyújtott egy módosító javaslatot az 5 százalékon való egységesítésre (nem az uniós jogra, hanem arra hivatkozva, hogy az alkoholos termékeknek azonos egészségügyi hatásuk van), de ezt azonnal vissza is vonta, noha a zárószavazás előtt javaslatát az alkotmányügyi bizottságban támogatták. A parlament Font Sándor javaslatát fogadta el, amely szerint csak a mézes pálinkák kerültek ki a magasabb adóemelés hatálya alól. Ezt akkor a Nemzetgazdasági Minisztérium – a miniszter állítása szerint – nem támogatta.

A költségvetés benyújtása után ismertté vált adótörvényekben olyanok is szerepeltek, amelyekről előzőleg szó nem esett, és a költségvetés sem tartalmazza. Ilyen a földforgalmazásra az elismerhető hasznon felüli részre kivetett személyi jövedelemadó, az önkormányzatoknak kivethető ingatlanadó, amely az ingatlan forgalmi értékének 3 százaléka

lenne, továbbá egy teljesen flexibilis adó, amit szintén az önkormányzatok vethetnének ki arra, amire azt akarják, kivéve jövedelmet és az árbevételt, és nem haladhatja meg az előző évi adót 20 százaléknál jobban. Az új adók kivetésére az önkormányzatok rá lesznek szorulva, mert nominálisan mindössze 0,7 százalékkal kapnak több költségvetési pénzt, mint 2011-ben, ezen belül azonban jelentős átcsoportosítások lesznek. Az önhibájukon kívül hátrányos helyzetbe kerülőktől például 8 milliárd forintot elvonnak.

A 2012. évi költségvetés szabadon készült, szabad ötletek bemondásával, biztosan számítva a kormánypárti mamelukok gombnyomására. Ötletrohamokat tartalmaz mindenféle hatásvizsgálat nélkül. Matolcsy György százmilliárdokkal dobálózik. Első bejelentése szerint a 2012. évi költségvetés 750 milliárd forintos stabilizációt tartalmaz, majd ezt felemelte ezerre, néhány nappal később már 1300 milliárd forintos kiigazításról szólt. A kiadások csökkentéséről csupán annyit tudni a miniszter előadásában, hogy „méretre vágjuk az államot”. De nincs információ arról, hogy ez hogyan, miképpen történik. A bemondott számok nem egyeznek a leírtakkal, de a leírtak közt is van eltérés.

Az Állami Számvevőszék október 14-én publikált jelentését a benyújtott törvényjavaslat és a Nemzetgazdasági Minisztériumban augusztus 29 és szeptember 12 között folytatott vizsgálatok alapján készítette el. A beszámoló egyik, nem kis kockázatokat rejtő megállapítása, hogy a helyszíni vizsgálatok alapján készített jegyzőkönyvek, valamint a törvénytervezet adatai nem egyeztek meg egymással. Azt is megjegyzi a jelentés, hogy a Költségvetési Tanács tagjai is más adatokat tartalmazó anyagot kaptak véleményezésre. Mindez megerősíti azt a véleményünket, hogy a költségvetés készítése körüli káosz minden korábbinál nagyobb volt.

7.2.4. A 2012. évi költségvetés és a Széll Kálmán Terv viszonya

A 2012. évi költségvetésnek a Széll Kálmán Tervben elfogadott intézkedések konvergencia-programbeli átvezetésére kellett volna épülnie. Annak ellenére, hogy a tavasszal vázolt, konzervatív szemléletű pálya azóta jelentősen megváltozott, a deficitcél maradt, úgyszólván csak az maradt.

A Nemzetgazdasági Minisztérium tájékoztatása szerint – amelyet újságírók akkor kértek, amikor Matolcsy György már 1300 milliárd forintos kiigazításról nyilatkozott – a Széll Kálmán Terv 550 milliárd forintos megtakarításához képest a 750 milliárd forintos

megszorítás addicionális. Ez alól csak a fogyasztói árkiegészítés kivétel, ami valóban átfedés, az összege azonban 2012-re mindössze 10 milliárd forint. Ugyancsak addicionális kiegészítés a 2011. évi 250 milliárdos stabilitási tartalék végleges elvonása. Így számolva azonban 1540 milliárdos forráskivonás szerepelne a költségvetésben, ami a miniszter úr bemondását is jóval meghaladja. Valószínűsíthető, hogy valaki, vagy valakik nem tudják, mit beszélnek, illetve készpénznek veszik a Széll Kálmán Tervbeli 550 milliárdos stabilizáció maradéktalan teljesülését, azaz nincsenek tisztában a realitásokkal.

A Széll Kálmán Terv elmaradt teljesítésére október elején Varga Mihály is utalást tett, márpedig ő az elmúlt évben a költségvetés-leltározási képességeiről is elhíresült. Nem kell különösebb számbavételi tehetség azonban ahhoz, hogy megállapítsuk: a Széll Kálmán terv végrehajtása jelentős csúszásban van, aminek a legkirívóbb példái a következők:

- elmaradt a kereset-kiegészítési rendszer felülvizsgálata, a bérpótló juttatás rendszerének átalakítása (41 md Ft),

- nem maximálták a különböző jogcímenek igénybe vehető szociális és családtámogatások összegét (15 md Ft),

- csökken, mintegy 1,5 milliárd forinttal a korengedményes nyugdíjasok visszavezetéséből adódó megtakarítás,

- nem tudták még töredékében sem lebonyolítani a rokkantnyugdíjasok felülvizsgálatát, s emiatt valószínű elmarad 88 milliárd forintos megtakarítás,

- nem hozták létre a MÁV és a Volán vállalatok integrálásával azt a közös társaságot, amelyből 5 milliárdos megtakarítást reméltek az utasszállítási költségekből,

- elmaradt a MÁV működési feltételeinek javítása és az újrastrukturálásból nyerhető 30 milliárd forintos megtakarítás, ezzel szemben 21 milliárd forintos támogatást kap jövőre a vasúttársaság,

- a gyógyszerkasszánál a különféle intézkedésektől várható 83 milliárdos megtakarításból 16 milliárd hiányzik,

- nem került sor a kötelező önkormányzati feladatok méretgazdaságos átszervezésére (15 md Ft), az adóeljárások egyszerűsítésére (5 md Ft), a központi szervek, háttérintézmények és dekoncentrált szervek működésének racionalizálására (12 md Ft).

A felsoroltak összeadásával 249,5 milliárd forint jön ki, vagyis mindössze 300 milliárd forint teljesül a Széll Kálmán Tervből. A részleteket tisztábban látó Állami Számvevőszék viszont 388 milliárd forintnyi olyan tételt talált, amit megalapozottság hiányában véleményezni sem tud. Ez a program 70,5 százaléka, ami már olyan tétel, hogy a programért felelős miniszternek le kellene mondania. Nem tette, helyette, akárcsak egy évvel ezelőtt¹⁸ államtitkára adta be a lemondását.¹⁹ A 388 milliárdra forintra taksált tétel nem feltétlenül olyan, ami egyáltalán nem teljesült, de mindenképpen olyan, amit az ÁSZ nem talált alátámasztottnak. Jelentésében a következő olvasható: „A Széll Kálmán-terv hét pontból álló intézkedési csomagjának 2012. évre tervezett 550 milliárd forintos megtakarítása hatástanulmányokkal és számításokkal való alátámasztottság hiányában teljes körűen nem megítélhető. A Széll Kálmán-terv költségvetési hatásairól, valamint a konvergencia program által felsorolt intézkedésekről *az ÁSZ tanúsítványok kitöltését kérte az NGM-től, amelyek az ellenőrzés lezárásáig nem álltak rendelkezésre.*” (kiemelés tőlem – P.M.Z.).

Megítélésünk szerint a Széll Kálmán Tervben elhatározottak egy részét a kormány beépítette a költségvetésbe, az tehát semmiképpen sem jelent 550 milliárdos addicionális kiigazítást. Ezek közé tartozik a pénzintézeti adó (90 md), az álláskeresői segély megszüntetése (27,2 md), az álláskeresői járadék feltételrendszerének szigorítása (41 md), az aktív és szakképzési munkaerő-piaci eszközök egy részének kiváltása uniós forrásokkal (40,5 md), a táppénzhez jutás feltételeinek szigorítása (10 md), a családtámogatások nominális szintjének befagyasztása (18 md), a rokkantnyugdíjazásból 20 milliárdot akar kivenni, a nyugdíjindexálás átalakítása (3 md), a felsőoktatás átalakítása (12 md), a gyógyszerkassza bevételeinek növelése (67 md). Ez összesen 328,7 milliárd forintot jelent, vagyis becsülhetően annyit, amennyit az előző bekezdésben teljesülőnek tekintettünk. Ha ebből az összegből a bankadó és a gyógyszerkassza bevételeit levonjuk, akkor 171,7 milliárd forint marad, mint olyan, amely a kiadásokat csökkentette. A 300 milliárd forintra taksált kiadásfaragásnak máris több mint a fele megvan.

¹⁸ 2010 őszén, a költségvetési vita kellős közepén Bató Ferencnek kellett távoznia azért, mert Matolcsy György aláírta azt a 2009. évi zárszámadásról szóló törvényt, amit a Fidesz „értékei” alapján nem lett volna szabad aláírnia.

¹⁹ Nincs bizonyítékunk arra, hogy Kármán András ezért mondott volna le, mindenesetre az ÁSZ véleményének nyilvánosságra kerülésekor értesültünk szándékáról. Személyében olyan valaki távozik a kabinetből, aki még értett a makrogazdaságtanhoz és a költségvetéshez.

Becslésünk szerint a teljes költségvetési kiigazítás 2012-re a következő tételekből állna össze: - bevételi többlet a Széll Kálmán tervből 157 md

- bevételi többlet adóemelésekből és új adókból 445,5 md*

- a bázis (2011. évi kv.) megfaragása 230 md

- megtakarítások a Széll Kálmán terv alapján 171,7 md

- egyéb megtakarítások (keretek faragása) 130 md*

Összesen: 1.134,2 md forint

*Az összegek táblázatba állításánál elfogadtuk az NGM publikált adatait.

Az 1134,2 milliárd forintos megtakarítás 405 milliárddal kevesebb a Nemzetgazdasági Minisztérium közlésénél. Ha teljesülne, becsülhetően elégséges lenne a 2,5 százalékos GDP arányos államháztartási hiány teljesítéséhez. Papíron számolva és globálisan tehát rendben lenne a jövő évi költségvetés. Csakhogy egyrészt az élet mindig el szokott térni a papíron kalkulálttól, s ez esetben a kockázatok lefelé mutatnak, másrészt a megtakarítás szerkezete nem meggyőző, nem teszi lehetővé a deficitcsökkentő pálya további fenntarthatóságát. A 230 milliárdos bázisfaragás sima fűnyírás, az egyéb kiadási megtakarítások is olyan intézkedésekből fakadnak (dologi költségek érdemi csökkentése, bérbefagyasztás), amelyek veszélyeztetik az államgépezet működését, a bevételek növelése pedig olyan megszorítás, amely vég nélkül nem fokozható, nem javítja, hanem rontja a versenyképességet, rongálja a növekedés alapjait.

III. Néhány összegző meglátás

Az eddigiekben megpróbáltuk a kulcsfontosságú gazdasági/politikai fejlemények, események, döntések szintjén és metszetében áttekinteni mindazt, ami 2011 nyarán a magyar közéletben történt. A legfontosabb ügyekben igyekeztünk elmondani a magunk kommentárjait is, mégis szükségesnek látjuk, hogy zárszóként összegezzünk néhány olyan problémakört is, amelynek az eddigi rendszerünkben nem lehet egyértelműen helyet szorítani. Viszont olyan súlyú jelenségekről van szó, amelyek további alakulásától nagyban függhetnek nemcsak az ideai tendenciák, hanem tágabban véve, a ciklus hátralévő éveinek minősége is. Négy ilyen csomópontot tudunk 2011. október elején megjelölni.

Felkészülés a hosszú őszre

A Fidesz vezetői a nyár végén már nagyon világosan látták azt az ellentmondást, amelynek lényegéről az Orbán-beszédek szellemisége kapcsán megemlékeztünk. El is követtek minden elképzelhető erőfeszítést annak érdekében, hogy a szeptember 12-én elkezdődő őszi parlamenti szezonra a hatalmasra duzzadt frakció minél felkészültebben és minél egységesebben érkezzen meg. Kétnapos – lovasberényi -, éjjel-nappal történő kormányzati egyeztetés, aztán rögtön a hajdúszoboszlói, három napos frakcióülés, majd – szombaton - megint Kötcese a szélesebb értelmiségi holdudvarral, s vasárnap egész napos kormányülés. Csupán ez a lista lélegzetelállító iramról tanúskodó aktivitásra vall. A szegényesen kiszivárgott hírekből azonban nagyon is jól kivehetővé vált, hogy a frakción belül egészen alapvető kérdésekben is megállás nélküli küzdelmek játszódhattak le, s nem lehetett abban egyértelműen bízni, hogy az álláspont-eltéréseket minden esetben át lehet majd hidalni a gyújtó hangú kormányfői beszédekkel. Ez utóbbiból nem volt hiány, a későbbiek mégsem vallanak arra, hogy az ősz politikai előkészítése alapján sikerült volna. Minden korábbi állapotokhoz képest sokkal, de sokkal több alapvető törvényt, egész részrendszereket átalakítani igyekvő döntések tömegét kellene ezen az őszen áthajszolni a törvénykezési nagyüzemen. A lázas előkészületek végül azonban nem eredményezhettek sikeres alkukat, mert szeptemberben a már eldöntöttnek tűnő kérdések sokaságáról az derült ki nap nap után, hogy újabb és újabb egyeztetés kellene még.

A káosz körvonalazódása

Október első két hetének tapasztalataival megtoldva az augusztus 20. utáni fejleményekről kialakult benyomásainkat úgy látjuk, hogy a mindenoldalú káosz jelei kezdenek elhatalmasodni a mindennapi kormányzati munkában. Bárhová is nézünk, állandóan változó koncepciók újabb és újabb változataival találkozunk. A felsőoktatással kapcsolatos reform-elképzelések számba vételét akkor hagytam abba, amikor már a hatodik javaslatról derült ki, hogy az nem végleges...Az önkormányzatok elvileg az új év első munkanapjától új rendben dolgoznak majd, október közepén viszont az szívárgott ki a kormányzati berkekből, hogy még az idén külön törvény lesz a megyékről, a járásokról, esetleg az alsósintű ügyintézésről is. A munka törvénykönyvének kálváriájáról - s a halasztásról – másutt már megemlékeztünk. Az egészségügy államosítása még a leginkább érintettek számára sem világos lépések sorozatából kellene, hogy összeálljon. A legutolsó hírek szerint január 1-ig megtörténik a könyv szerinti átvétel, majd pedig március végéig újrapályáztatják az összes vezető állást – magyarán, teljes körű elitcserével jár majd együtt a tulajdonosváltás.

(Egy utolsó – október 15-ei – hír szerint a megyei önkormányzatoktól a kormányzati /állami kézbe /„állami kézbe...”ki is , mi is lesz itt az állam...? Az egyes minisztériumok? Közvetlen kormányzati apparátusok? / kerül kb. negyven egészségügyi, 450 közoktatási, 132 szociális és 77 közművelődési intézmény, azaz csaknem 800 intézményben lesznek a jövő évben elemi szervezeti, személyi, vezetői változások.

Mint 1990 őszén, tényleg nem viccelnek, mert előbb-utóbb ebből valóban forradalom lesz, ha másért nem, akkor azért, mert ezek az intézmények - a bennük dolgozó sok-sok tízezer emberrel egyetemben – addig aligha fognak kielégítően működni, amíg nem tisztázódnak bennük az új vezető viszonyok. **S honnan is fog majd a Fidesz – másfélévnyi kapkodás után – kellően felkészült és alkalmas vezetők ezreire szert tenni? Ki lesz az, aki ilyen előzmények után kötélnek áll, s elfogadja az új, „kormányzati megbízatást”..? A kontraszelektáltak, a gyors karriert remélik.** Olyanok, akiknek nem sokat számít majd a beosztottak véleménye – legalábbis, hasonló akusztikájú történelmi helyzetekből leginkább erről vannak történelmi tapasztalataink.)

S mindehhez adjuk még hozzá, amit a költségvetési számokkal történő bűvészkedéssel művelnek, hetek óta már.

A nagy-nagy fenekedések, meg a mindennel és mindenkivel történt összeveszések, a széles körű kioktatások, a nagyarányú ideológiai átkeresztelkedések kifulladására után nem nagyon látni mást, mint a kaotikus állapotok eluralkodását. Olyan nagy és kifinomult rendszerek - mint amelyek a sok-sokezernyi szakemberrel teletömött kormányzati intézmények – tartósan nem képesek a rángatás, az irracionális ötletek körülményei között hatékonyan működni. Akkor inkább sehogyan sem működnek, mert a blokkolásban, a bürokrácia színlelésében viszont évszázados rutinjuk van. S most is, előbb-utóbb ez a színlelés, látszat-teljesítés fog felülkerekedni.

Tágabb horizontról nézve: de, hol is az ellenfél?

Sehol. Nemcsak a kormányzat vesztegette el a leghasznosabb másfél évét, a választások utáni hosszú kegyelmi időszakot, hanem az ellenfelei is. Legalább is, a parlamenti ellenzéki pártok mindegyike hasonlóan lehetne önkritikus a maga elmúlt tizennyolc hónapjának mérlege kapcsán. Az LMP szerepkeresési körforgása megállíthatatlannak tűnő, egyre kisebb hatású mutatvány. A Jobbik folyamatosan fut a pénze után, s kisebb-nagyobb ingerültséggel regisztrálja, ahogyan a Fidesz apránként széthordja és felvizezi legmerészebb/legőrültebb ötleteiket is.

AZ MSZP kétségbeejtő autizmusa megér egy külön bekezdést. Már a választások előtt lehetett látni, hogy Gyurcsány Ferenc nem fogadja el elnökként Mesterházyt, azóta meg egyetlen hónapot sem hagyott kihasználatlanul annak érzékeltetésére, hogy az új vezetés egyetlen feladat megoldására sem alkalmas. (Maglehet, éppen azért, mert a gyurcsányisták elszívták előlük a maradék - jócskán kevés – levegőt is.) Minden valamirevaló elemző számára legalább februártól világos, hogy GYF új párt megalakításban gondolkodik, az MSZP-ben mégis mindig úgy tesznek, mintha lenne még mit megmenteniük. Legalábbis egyetlen megmaradt, féltett kincsüket: a pártegységet. S a megmaradó pártegység nyomán egy olyan párt marad majd a felszínen, amelyet más nem vesz – nem vehet – komolyan.

Lennének ugyan néhányan még jó szándékú, alternatív programokban gondolkodó vezetők, csoportok, fórumok, de az általános hatalmi/vezetői médiacirkusz füstje mindenki szeme előtt eltakarja e belső műhelymunkák létét. Most még semmi biztosat sem tudni, de lehet, hogy egy-két hét múlva, mire ezt a kéziratot megvitatjuk - arra is van esély, hogy bármelyik nap kettészakadnak, Aztán meg hogyan tovább? Mint a kispapok, meg az SZDSZ, meg az MDF, s az összes olyan párt, amely képtelen volt útját állni annak, hogy ne belső pártvitáik lehangoló epizódjai legyenek a róluk szóló elsőszámú hírek.

S ha a pártok nem, akkor - még kik lehetnek az érdemi kihívók? Az idei ősz egy új slágere a Civil Összefogás aránytalan felértékelése. Egy-két tüntetés, egy jól sikerült demonstráció után az ellenzékkel szimpatizáló média túlságosan is hamar megtalálni vélte az új, lehetséges politikai mozgalom alapjait. Minden létező stúdiót bejártak, mindenütt elmondták, hogy ők nem pártok, hogy ők meghallgatják az emberek gondjait, létrehozzák a Társadalmi Kerekasztalt. Október elsején, a Kossuth téri tüntetésen pedig deklarálták a Szolidaritás-nevű mozgalom megszületését. S még két hét sem kellett, már megjelent a legelső, zászlóbontásnak is tekinthető politikai programjuk: *Az ellenzéki politizálás új korszaka* címmel. /Nsz. okt. 13./ Hát... nem tudjuk... Az egésznek egyelőre nagyon szakszervezet-pótló illata van, de a hazai közélet annyira összekuszálódott, olyannyira telítve van irracionális mozzanatokkal, hogy végül az sem kizárt: éppen egy hagyományos szakszervezeti bázisú, munkavállalói érdekvédelemmel fellépő mozgalom billentheti ki az erőviszonyokat abból a patthelyzetből, amiben jóvátehetetlenül vergődni látszik. Ma már semmit sem tarthatunk kizártnak.

Mégis, társadalomkutatókként sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítunk egy egészen másféle, nagyon is csöndben zajló népszavazási folyamatnak. A Figyelő c. hetilap szeptember végi (39.) számában jelent meg²⁰ egy olyan figyelemre méltó, sokoldalú összeállítás, amely szerint:

- 2011 első félévében 140 275 fő jelentette be hazánkban azt, hogy három hónapnál hosszabb időre távozott külföldre - munkavállalási szándékkal.
- -2010-ben, egész évben ez a szám: 136 755 fő volt. Vagyis, e tendenciák szerint az idén legalább 300 ezernyi mennek el innét külföldre dolgozni. Főként fiatalok, elsősorban a jobban képzettek, s főként az egészségügyi, pénzügyi, és egyéb, személyi szolgáltató szektorokból.

E hír és összeállítás a hazai médiában a töredéknyi figyelmet sem kapta meg ahhoz képest, mint amit – mondjuk - egy hetenkénti Gyurcsány-kiválás, vagy egy színházigazgató-csere körüli vihar szokott kiváltani. Nem is csodálkozunk. Értjük a közönyt. Csak aggódunk.

²⁰ Figyelő, 2011. Magyar vándor, 20-25.o.

